

Danskerne og det engelske sprog – dengang og nu

JACOB THØGERSEN & BENT PREISLER

ABSTRACT

I denne artikel undersøger vi hvordan danskeres selvoplevede kompetencer i, kontakt med og holdninger til det engelske sprog har ændret sig fra tiden omkring årtusindskiftet til i dag. Metoden er to spørgeskemasurveys med repræsentativ respondentudvælgelse i henholdsvis 1995–1996 og 2022. Surveyet, der blev gennemført i 1995–1996, er det som lå til grund for Preislers undersøgelse *Danskerne og det engelske sprog* (1999). Surveyet i 2022 blev gennemført inden for forskningsprojektet *English and Globalisation in Denmark* (Enida) og var (stort set) en gentagelse af Preislers undersøgelse. I begge surveys er respondenterne stillet de samme spørgsmål for at holde så mange ting som muligt konstante og sikre sammenligningsgrundlaget. Resultaterne viser at 1) yngre generationer rapporterer at de har højere kompetencer end ældre; og at en persons oplevelse af egne kompetencer er relativt stabil livet igennem. Med andre ord er danskeres engelskkompetencer blevet højere i takt med at de generationer der kan mindre engelsk, forsvinder og nye, engelskstærkere, generationer kommer til. 2) kontakten med engelsk er generelt øget, også i den enkeltes levetid, og det er især den 'produktive' kontakt (tale og skrive) der er øget, mere end den 'receptive' (høre og se). 3) danskeres holdninger til engelsk er blevet mere yderliggående, både i positiv og (især) i negativ retning. Ud over at fremlægge resultater overvejer vi de samfundshistoriske forhold som har forårsaget forandringerne, og vi diskuterer om det overhovedet er muligt at undersøge holdninger to gange med det samme spørgeskema.

EMNEORD: engelsk i Danmark; sprogholdninger; sprogkontakt; globalisering

1 INDLEDNING

Danmark i dag er et flersproget samfund, men det er ikke en ny udvikling. I hvert fald siden middelalderen har mange danskere været flersprogede, fx sådan at de har brugt et (eller flere) sprog hjemme, men andre sprog i handel, administration, kirke, videnskab osv. (se fx Mor-

tensen & Haberland 2010, 2012). Igennem historien har flere forskellige sprog været i brug i Danmark, herunder latin, tysk og fransk. Man husker Holbergs satiriske portræt af den lærde mand der talte latin med sine ligemænd, fransk med ”fruerne”, tysk med sin hund, ”og dansk med sin tjener han talte!”. Holbergs satire går på at den lærde mand *kun* talte dansk når han var tvunget til det (fordi tjeneren ellers ikke ville forstå ham). Men både han selv (”den lærde”) og ”fruerne” (det bedre borgerskab) *kunne* dansk og ville have brugt dansk med andre danskere hvis ikke lige de andre sprog havde været socialt eftertragtede identitets- og prestige-markører. Latin, fransk og tysk var med andre ord *bevidste tilvalg* i den ’finere’ del af befolkningen og brugt i Danmark mellem danskere som sociale markører. I tiden efter anden verdenskrig har det mest fremherskende af disse andre (og prestigebærende) sprog været engelsk. Som Sørensen (1973) sagde det for 50 år siden:

Den engelske og amerikanske sproglige og kulturelle påvirkning af modersmålet er tydelig for enhver nutidsdanker. Man kan ikke læse aviser eller tidsskrifter, se tv eller høre radio uden at blive slået af den kraftige angelsaksiske islæt inden for talrige samfundsområder: politik, sociale forhold, forretningslivet, teknik og sport, for at nævne nogle af de vigtigste. Denne indflydelse [...] har været overordentlig markant i perioden siden 2. verdenskrig. (Sørensen 1973: 15)

I tiden efter anden verdenskrig har engelsk været anvendt som et kontaktsprog (*lingua franca*) i Danmark, dvs. brugt imellem folk der ikke forstår hinandens sprog inden for bestemte praksisområder (eller ’domæner’, se Preisler 2005, 2009 for diskussion af ’praksis’ vs. ’domæne’). Og fx i Undervisningsvejledning for folkeskolen, den såkaldte ’blå betænkning’, fra 1960 beskrives engelsk som de facto første fremmedsprog for danske elever: ”Det vil sikkert være hensigtsmæssigt, at man i overensstemmelse med hidtidig praksis vælger engelsk som det obligatoriske fremmedsprog og tysk som andet fremmedsprog” (Undervisningsministeriet 1960: 189). Tysk (og fransk) har altså haft og har en vis status i grundskolen, en status som er faldende til fordel for især spansk. Men engelsk har en særstatus som *det* første fremmedsprog. I senere tid

har nogle, bl.a. Gottlieb (2020) og Lønsmann, Mortensen & Thøgersen (2022), argumenteret for at engelsk i dag i praksis er gået over til at være et sprog der også har funktioner imellem danskerne indbyrdes og ikke kun i samtaler med mennesker der ikke taler og skriver dansk. Med 'har funktioner' mener vi at valget af at bruge engelsk mellem danskere har medbetydninger, det indekserer visse sociale værdier. Det er tydeligst i samfundsgrupper og praksisfællesskaber for hvem brug af engelsk definerer deres fælles identitet og skiller dem ud fra resten af samfundet. Man kan fx opleve dette når danske virksomheder skriver jobopslag til danskere på engelsk, i byrummet hvor danske butikker skilter på engelsk og bruger engelske slogans, eller på semi-offentlige sociale medier hvor danskere taler og skriver engelsk, også selvom størstedelen af deres publikum forstår dansk. Valget af engelsk har dermed sociale, gruppe markerende, funktioner ud over de rent kommunikative funktioner. I virkeligheden mener vi at valget af engelsk, også engelske låneord i dansk, altid har disse medbetydninger, også i sammenhænge hvor den engelske terminologi er 'medfødt' (fx inden for computer- og it-terminologi). Nogle forfattere, fx Hansen & Lund (1994: 14f.) har forsøgt at skelne mellem 'nødvendige' og 'overflødige' fremmedord, eller med mere neutrale termer *kulturlån* (for nye genstande og fænomener som 'naturligt' hedder noget på engelsk) kontra *prestigelån* som afløser allerede etablerede begreber i det lånende sprog og dermed er 'overflødige' (se fx Heidemann Andersen 2020: 19ff. for en diskussion). Vi er ikke enige i at det giver mening at skelne mellem de to fordi låneord altid har en medbetydning som er kommunikativt og socialt betydningsfuld.

I denne artikel er vores fokus på *engelsk i Danmark* og ikke på *engelsk i dansk*. Men både tilstedeværelsen af engelsk som kommunikationsprog mellem danskere, og tilstedeværelsen af nye lån i dansk peger på at engelsk ikke blot er et almindelig anerkendt, men måske endda uundværligt andetsprog. Man kan ikke begå sig fuldt i det danske samfund uden en vis receptiv kompetence i engelsk.

1.1 Tidligere studier

I takt med at engelsks tilstedeværelse Danmark er øget, er der flere forskere der har beskæftiget sig med engelskpåvirkningen af dansk eller engelsks tilstedeværelse i Danmark. Der har fx være stor interesse for

at følge omfanget af engelskindflydelsen og dens konsekvenser (Sørensen 1973, Haberland et al. 1991, Jarvad 1995, 2001, Davidsen-Nielsen, Hansen & Jarvad 1999, Heidemann Andersen 2002, Heidemann Andersen & Jarvad 2018, Gottlieb 2020, Heidemann Andersen & Sandst 2022, og i Sverige fx Ljung 1985, se også projektet *Moderne Importord i Sprogene i Norden*, beskrevet nedenfor). Men der har også været en del interesse for 'almindelige' danskeres holdninger til engelskindflydelsen. Det er også disse holdninger og sproglige ideologier som undersøges i projektet *English and Globalisation in Denmark*¹ (Enida), som denne undersøgelse er en del af. Preisler (1999) gennemførte den formentlig største undersøgelse af danskeres forhold til engelsk. Undersøgelsen havde dels en surveydel (som er den vi i høj grad gentager her), dels en kvalitativ del som føres up-to-date andre steder i Enida. Preislers survey, som blev gennemført i 1995 og 1996, viste at danskere generelt oplevede at have høje kompetencer, men også at en del af især de ældre kunne opfattes som 'English-have-nots', dvs. mennesker som bliver hægtet af i et samfund hvor engelsk i højere og højere grad er en nødvendighed (Preisler 2003: 123). Resultaterne viste at de unge, de højtuddannede og de arbejdsaktive havde højere kompetencer, mere kontakt og mere positive holdninger end de ældre, lavtuddannede og ikke-erhvervsaktive (mere om disse resultater nedenfor).

Heidemann Andersen (2002) fokuserede på de unge (nemlig gymnasieelever) og anvendte en kombination af spørgeskema og 'masketest' (hvor forsøgspersoner skulle reagere på oplæsning af tekster med forskellig grad af engelskpåvirkning) til at afdække eksplicit og implicit tilkendegivne holdninger. Hendes interesse gjaldt især respondenternes opfattelse af engelske låneord (fx *computer*, *drive-by*) og tilpasning af låneord (fx *coasters* eller *coastere*). Man kan dermed sige at Heidemanns undersøgelse handler mere om danskeres opfattelse af 'engelsk i dansk' end om opfattelse af 'engelsk i Danmark' eller 'danskeres opfattelse af det engelske sprog'.

Projektet *Moderne Importord i Sprogene i Norden*² undersøgte engelskindflydelse og holdninger til engelsk komparativt på tværs af de nor-

1 <https://engerom.ku.dk/forskning/centre/english-and-globalisation-in-denmark/>

2 <https://novus.no/collections/moderne-importord>

diske samfund (Kristiansen & Sandøy 2010). For vores undersøgelse er især tre delprojekter interessante: Kristiansen & Vikør (2006) fandt med brug af repræsentative surveys gennemført i 2002 i al væsentlighed de samme forskelle som Preisler (1999), altså at de unge og højtuddannede var mere engelskpositive end de ældre og lavtuddannede. De fandt desuden at danskere var (blandt) de mest engelskpositive af Nordens befolkninger. Dette resultat blev delvis modsagt af masketesten i Kristiansen (2006) som viste at danskere var blandt de mest engelsk*kritiske* af Nordens befolkninger når deres holdninger blev testet indirekte. Thøgersen (2006) anvendte kvalitative interviews til i højere grad at afdække de 'forståelser' eller 'argumenter' der lå til grund for danskeres holdninger, snarere end egentlig at måle holdninger. Det overordnede resultat var dog en generelt laissez faire-attitude til engelsk. Engelsk opfattedes som noget der bare *er* der.

Der var altså en høj grad af opmærksomhed på (holdninger til) engelsk i Danmark omkring forrige årtusindskifte. I de seneste år har vi set mange kvalitative studier af engelsk i brug i forskellige evt. transiente praksisfællesskaber (se fx Lønsmann 2011, 2017, 2020, Lønsmann & Mortensen 2018, 2021, Hazel & Lønsmann 2022, Kraft 2020). En særlig interesse har der været for engelsk inden for universitetsverdenen som har oplevet en politisk styret 'internationalisering' inden for de sidste årtier. Det er bl.a. belagt af forskningscentret CALPIU (*Cultural and Linguistic Practices in the International University*, RUC 2009–2013)³, hvis overordnede mål var at skabe en forståelse af at internationalisering er meget mere end blot 'øget brug af engelsk'. Udgivelser fra centret har bl.a. peget på de store erkendelsesmæssige, pædagogiske og kulturelle muligheder der ligger gemt i udnyttelsen af *alle* de sproglige og kulturelle ressourcer som er til stede på det postmoderne universitet. En samlende erkendelse er at den engelskcentrerede 'internationaliseringsudvikling' på sigt giver den engelsksprogede verden en ikke blot sproglig, men også kulturel, dominans. Herved kunne man sige at det engelske sprog – så langt fra at repræsentere 'internationalisering' (det stigende, gensidigt afhængige samarbejde på tværs af landegrænser) snarere står for en *anglicifisering* af verden (se fx Preisler, Klitgaard & Fabricius 2011, Haberland,

3 <http://calpiu.dk/ruc/Home.html>

Lønsmann & Preisler 2013, Mortensen 2014, og se også Hultgren, Gregersen & Thøgersen 2014, Henriksen, Holmen & Kling 2019).

Det er altså ikke fordi interessen for engelsk er mindsket, men fokus har i højere grad været på konkrete praksisfællesskaber og lokal forhandling af (sprogbrugs)normer. Derimod er der i de sidste ca. 20 år gennemført færre undersøgelser af 'alle danskeres' holdninger i størrelsesorden som Preisler (1999) og Kristiansen & Vikør (2006). Bianchetti lavede godt nok i 2020 en relativt lille Facebook-distribueret spørgeskemaundersøgelse (n = 30) der konkluderer at:

It might be true that several 'domains' are more and more affected by the presence of English, but most Danes do not seem to mind it. Some even see this process as the natural evolution of languages. (Bianchetti 2020: 84)

Ifølge Bianchetti (2020) og Thøgersen (2006) ser danskere altså med relativ sindsro på engelskindflydelsen på dansk og i Danmark. Formålet med denne artikel, og med *English and Globalisation in Denmark* som helhed, er at indsamle materiale fra et bredt udsnit af den danske befolkning, så vi kan få uddybet denne påstand. Samtidig er vi interesseret i at sammenligne sprogholdninger og sproglige ideologier i 2020'erne med de holdninger og ideologier man fandt i undersøgelserne fra 90'erne og 00'erne. Det er derfor relevant at begynde med at præsentere nogle af de historiske udviklinger over det sidste kvarte århundrede som vi mener har haft (størst) indflydelse på danskeres holdninger til engelsk.

1.2 Tiden efter 1990'erne

Det danske samfund (og dets forhold til fremmedsprog) har i det sidste kvarte århundrede på nogle punkter ændret sig fundamentalt. Vi vil fremhæve tre til dels sammenflettede punkter: den øgede integration af EU/Europa, det liberaliserede medielandskab og internettets indtog i hverdagen.

1.2.1 Integrationen af EU

Europas historie efter anden verdenskrig var præget af den kolde krig og en hård opdeling i øst og vest. Med Sovjetunionens tiltagende svaghed

op igennem 80'erne, Berlinmurens fald i 1989 og Sovjetunionens kollaps i 1991 ændredes det europæiske politiske landskab. Det blev muligt at øge den europæiske integration på tværs af det gamle øst-vest-skel. Det kom tydeligst til udtryk ved udvidelsen af kredsen af EU-lande. I 1992 havde EU/EF 11 medlemslande, i dag (2023) er der 27, hvoraf en stor del ligger i den tidligere østblok, fx Polen, Rumænien, Bulgarien og de baltiske stater. Denne integration af staterne opleves først og fremmest i form af øget samhandel mellem landene, men også i form af koordinering af lovgivning og økonomisk politik og for de fleste landes vedkommende indførelsen af en fælles valuta. Det betyder alt sammen at EU's lande knyttes tættere til hinanden. Man kan diskutere om dette europæiske integrationsprojekt ikke bare var en mulighed, men måske ligefrem en nødvendighed for at undgå væbnede konflikter mellem et fattigt øst og et rigt vest. Integrationen har bl.a. medført at det er blevet nemmere at tage en uddannelse på tværs af grænserne. I kraft af den såkaldte Bologna-proces er Europas uddannelser blevet standardiseret (fx i form af ECTS-systemet) på en måde så det er blevet lettere at tage en del af sin uddannelse i et andet EU-land. Nogle af konsekvenserne af denne proces har vi allerede diskuteret i præsentationen af CALPIU ovenfor.

En anden vigtig kilde til integration er "arbejdskraftens frie bevægelighed", dvs. muligheden for at arbejde uden for ens fødeland, som siden begyndelsen har været et af EU's grundlæggende principper (Europa-Parlamentet 2022). I 2019 arbejdede 3,3 % af EU's borgere i alderen 20–64 i et andet EU-land end det de var statsborgere i (Europa-Parlamentet 2022). For nogle lande er tallet meget højere, for Rumænien således 19,4 %.

Begge processer, både de studerendes og arbejdernes øgede mobilitet, bliver motivation for en øget brug af et lingua franca. Det er unægtelig lettere at slå sig ned i et andet land for en kortere eller længere periode hvis man kan klare sig på et sprog man allerede kan. Store 'internationale' sprog bliver dermed en 'kapital', både for den enkelte rejsende og for den institution eller virksomhed der tager imod. *Formålet* med den øgede europæiske integration var ikke at øge brugen af engelsk – snarere tværtimod; det har altid været et mål med et flersproget EU at i hvert fald fransk, tysk og engelsk skulle være arbejdssprog. Men brugen af tre arbejdssprog har vist sig at være upraktisk, og både Bologna-processen

og den øgede arbejdsmobilitet har ført til det engelske sprogs voksende dominans, formentlig fordi det var det sprog der allerede stod stærkest som første fremmedsprog i de fleste EU-lande.

1.2.2 Liberaliseringen af medielandskabet

I 1988 fik Danmark sin anden landsdækkende tv-kanal, nemlig TV 2. Indtil da havde DR haft monopol på at sende landsdækkende tv. Kun mindre lokalstationer havde fra 1983 ret til også at sende tv, og de var på ingen måde konkurrenter til DR (Jauert 2013). Omtrent samtidig med TV 2's grundlæggelse begyndte man i 1987 for første gang at kunne modtage satellit-tv i Danmark (Nordahl Svendsen 2013). Vi gik altså sidst i 1980'erne fra et system hvor udbuddet af tv var statsligt styret gennem Radiorådet med klare samfundsopdragende idealer (se fx Poulsen 2013, Nordahl Svendsen 2015), til et i princippet åbent marked styret primært af konkurrence om seernes opmærksomhed (se Nordahl Svendsen 2019). Sagt på en anden måde: Hvor et tv-apparat i 1980'erne kunne tage én DR-kanal + evt. en lokal-tv-station + evt. svensk, tysk eller norsk tv afhængig af hvor man boede, så er en tv-pakke med over 50 kanaler ikke noget særsyn i dag.

Ligesom med den øgede EU-integration er øget udbud af engelsksproget tv ikke *formålet* med liberaliseringen af medielandskabet, men det blev en praktisk konsekvens, i hvert fald i Norden. Det største udbud af kanaler er engelsksprogede, og engelsk er i forvejen det fremmedsprog som de fleste danskere kan bedst.

1.2.3 Internetrevolutionen

Da *Moderne Importør i Sprogene i Norden*-projektet undersøgte nordboers holdninger til og brug af engelsk i 2002 (se afsnit 1.1), gav det mening at spørge respondenterne om de havde en computer hjemme (det havde ca. 80 %), og om den i givet fald var tilsluttet internettet (det var ca. 68 %) (Kristiansen & Vikør 2006: 105). Mobilt internet var på det tidspunkt en fremtidsvision, så med andre ord var ca. en tredjedel af befolkningen på det tidspunkt ikke forbundet til internettet. Det svarer nogenlunde til tal fra *Our World in Data*⁴ som

⁴ <https://ourworldindata.org/internet>

opgiver at ca. 10 % af danskerne var på nettet i 1995, og at vi først rammer 50 % omkring år 2000. I begyndelsen var internettet tekst-baseret: Man skrev e-mail, chattede og læste nyheder. Sociale medier fandtes ikke endnu. Det gjorde Google heller ikke (søgemaskinen blev først frigivet i 1998); søgemaskinerne hed Altavista, Yahoo og i Danmark Jubii, og de fungerede mere som telefonbøger end som de altvidende kunstige intelligenser som søgemaskiner og forskellige AI-værktøjer er i dag.

Hvis man vil forstå hvor meget større vores internationale kommunikation er blevet over de sidste 25 år, må man have denne tidlige internethistorie i baghovedet. Vi har på bare et par årtier bevæget os fra en tid hvor man gik på biblioteket for at få adgang til internettet, til en tid hvor internettet er noget man har i sin lomme. Fra en tid hvor man brugte internettet som et referenceværk eller en telefonbog, til en tid hvor internettet er 'always on' med underholdning, beskeder, diskussioner og relationer. Og igen er sproget, ikke af nødvendighed, men i praksis ofte engelsk. Det betyder naturligvis ikke at man ikke bruger dansk – ej heller at man ikke bruger andre sprog. Men det betyder at engelsk byder sig til som et sprog man i højere grad kan forvente at støde på fordi det er mere brugt og dermed mere kendt.

Det er klart at de tre forskellige udviklinger, integration af Europas stater, liberalisering af medier og internettets fremvækst, hænger sammen. Medier er internetbaserede, og mobilitet gøres lettere af adgangen til mobil- og internetteknologier som gør det muligt for vandrende arbejdskraft at holde kontakten med dem 'derhjemme' osv. Det er altså kunstigt at opdele de tre. Men tilsammen tegner de et billede af at det er sandsynligt at danskeres *kontakt* til engelsk, deres (selvoplevede) *kompetencer* i engelsk og deres *holdninger* til engelsk kan have ændret sig over de sidste ca. 25 år. Det er sandsynligt at den gennemsnitlige dansker støder på langt mere engelsk i sin hverdag. Det er sandsynligt at det har betydet en ændring i opfattelsen af egne kompetencer – enten at de er blevet bedre pga. den øgede kontakt, eller at de opleves som relativt ringere fordi man oftere sættes i situationer hvor man kommer til kort. Det er også sandsynligt at det har ført til ændrede opfattelser af og holdninger til engelsk. Engelsk føles måske mere som en 'naturlig' del af hverdagen, måske mere påtrængende. Det er altså spørgsmålene vi

stiller i det følgende: Hvordan har de samfundsforandringer vi har set siden 1990'erne, påvirket danskernes kontakt med engelsk og opfattelse af det engelske sprogs tilstedeværelse i Danmark?

2 METODE

For at undersøge spørgsmålene gennemførte vi en diakron undersøgelse hvor alt hvad der kan holdes konstant, blev holdt konstant. Det betyder at vi benyttede 'samme' spørgsmål med (i al væsentlighed) samme formuleringer, og at begge stikprøver er så repræsentative som det kan lade sig gøre. Proceduren for udfyldelsen af spørgeskemaet er ændret (se nedenfor), men vi mener ikke at det har haft væsentlige konsekvenser for resultaterne. Sammenligningen er baseret på to dataindsamlinger, henholdsvis Preislers (1999) (som blev indsamlet i 1995–96), og en gentagelse af denne, som blev indsamlet i 2022 som et led i projektet Enida. Vi sammenligner altså to datasæt, dels datasættet fra Preislers indsamling i 1990'erne og dels et nyt survey i 2022 med brug af samme spørgeskema. I det følgende gennemgår vi først respondentudvælgelsen i de to undersøgelser og gennemførelsen af indsamlingen. Derefter vender vi os mod de konkrete spørgsmål som blev stillet.

2.1 Repræsentative udvælgelser og procedure

Indsamlingen blev både i 1999-undersøgelsen og i 2022-undersøgelsen gennemført af et (semi)offentligt statistisk institut. I 1999 stod Socialforskningsinstituttet (nu Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd) for undersøgelsen. I 2022 var det Danmarks Statistik der stod for indsamlingen. Ved at få Danmarks Statistik til at stå for indsamlingen sikres vi adgang til CPR-registret og dermed lige adgang til 'alle' danskere. Samtidig har Danmarks Statistik muligheden for at sende spørgeskemaet til respondenternes 'postkasse' for offentlig post, p.t. eBooks. Det er en kunst at udtrække en ægte 'sandsynlighedsfordelt' (eller 'tilfældig') stikprøve som giver muligheden for at generalisere til en hel population (se fx Mordal 2000: kap. 5, Hansen & Andersen 2009: kap. 5, Frederiksen, Gundelach & Nielsen 2017: kap. 2). I begrebet 'tilfældig' ligger der at personerne i stikprøven udvælges som i et lotteri: Alle medlemmer af populationen (i dette tilfælde 'alle voksne der bor i Danmark') har *lige stor*

chance for at blive udtrukket. Hvis alle har lige stor chance for at blive udtrukket – og hvis man har en stikprøve af en vis størrelse – vil stikprøvens sammensætning *alt andet lige* være repræsentativ for hele populationens sammensætning.

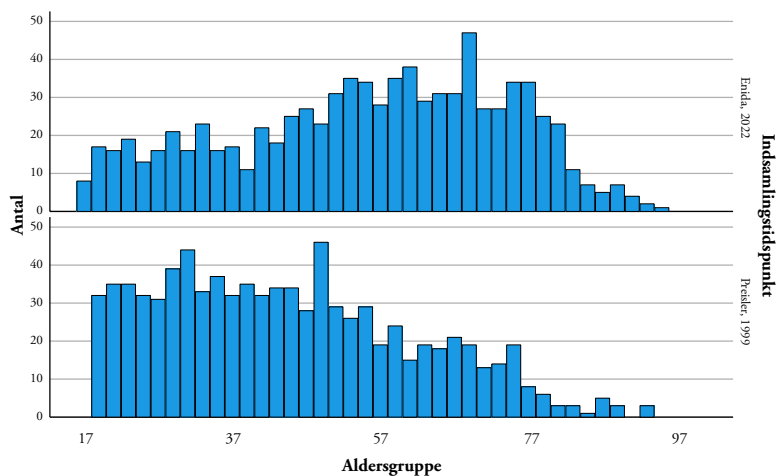
Ved at samarbejde med en institution som Danmarks Statistik får man stor sikkerhed for at den første udvælgelse er 'sandsynlighedsfordelt'. Man kan ikke på samme måde garantere at dem der svarer, også udgør en sandsynlighedsfordelt stikprøve. Der vil tit være 'fracfaldsbias', dvs. at der er systematik i hvilke respondenter der vælger ikke at svare. Fx er det almindeligt at ældre svarer mere end yngre, og pensionister mere end arbejdende. Med den status som en offentlig institution som Danmarks Statistik repræsenterer, står man nok alt andet lige bedre end hvis man udsender et spørgeskema som privat forsker. Og fordi man ved hvem der er spurgt, og hvem der har svaret, har man mulighed for at supplere sin første stikprøve på steder hvor den er mangelfuld. Hvis fx færre af dem der bor på landet, har valgt at svare, kan man målrettet forsøge at kontakte nogle flere af den slags, så man ender med en (mere) repræsentativ stikprøve.

Proceduren var forskellig i 1999 og 2022. I 1999-undersøgelsen blev respondenterne interviewet ved hjemmebesøg af en interviewer som kunne forklare spørgsmålene og fortolke respondentens svar. I 2022 skønnede vi at det var for dyrt med hjemmebesøg, og desuden anbefalede Danmarks Statistik skemaer til selvudfyldelse sendt til respondenternes eBoks. Deres erfaringer er at danskere i dag er så bekendte med spørgeskemaer og digital distribution at det er uproblematisk (mens erfaringerne tidligere var at folk ikke gad besværet med at sende et udfyldt spørgeskema med posten). I analyse- og diskussionsafsnittene overvejer vi om de forskellige indsamlingsmetoder alligevel kan have haft en effekt.

I 2022-undersøgelsen blev 2000 danskere udvalgt via CPR-registret. Ca. 800 svarede online. For at rette op på skævheder i den stikprøve som valgte at svare (se ovenfor), blev der desuden ringet til yderligere ca. 50 respondenter.

Efter at vi har taget højde for alle disse problemstillinger, står tilbage at der på trods af alle anstrengelser er bemærkelsesværdige forskelle i vores to stikprøver. Figur 1 viser aldersfordelingen i de to grupper.

FIGUR 1: ALDERSFORDELING I DE TO STIKPRØVER

Øverst står respondenterne fra projektet *Engelsk og Globalisering i Danmark* (forkortet Enida), nederst står respondenter fra projektet *Danskerne og det engelske sprog* (her navngivet efter forfatteren, Bent Preisler). X-aksen viser respondenternes alder, og y-aksen viser antal respondenter med denne alder. Det er tydeligt at alderssammensætningen i 2022-datasættet er højere end i 1999-datasættet, eller sagt på en anden måde: Det er blevet lettere at få fat i pensionister og de erhvervsaktive, og sværere at få fat i de helt unge og i børnefamilierne. Samtidig er den forventede levealder blevet højere. Den teoretiske middellevetid var således i 1999 ca. 73 år for mænd og 79 for kvinder; i 2021 var den 80 år for mænd og 83 for kvinder⁵. I vores gennemgang forsøger vi at omgå dette ved at inddrage alder i sammenligningerne. I stedet for at sammenligne de to stikprøver in toto sammenligner vi aldersgruppe for aldersgruppe, unge med unge og ældre med ældre.

Andelen af beskæftigede kontra ledige, pensionister osv. er også ændret – hvilket måske ikke er overraskende når der er så stor en overvægt af ældre respondenter i 2022. Hvor der i 1999-datasættet var 62 % erhvervsaktive og 20 % pensionister, er der i 2022-datasættet 51 % erhvervsaktive og 35 % pensionister.

⁵ <https://www.dst.dk/da/Statistik/emner/borgere/befolkning/middellevetid>. Bemærk at "middellevetid" er et teoretisk konstrukt. Det repræsenterer hvor gammel en nyfødt kan forventes at blive, ikke den faktiske befolknings sammensætning.

Også uddannelsessammensætningen er noget forskellig – formentlig bl.a. som en konsekvens af et generelt højere uddannelsesniveau i samfundet i 2022 end i 1999. Tal fra Danmarks Statistiske Statistikbank⁶ viser fx at antallet af danskere med en lang videregående uddannelse er ca. fordoblet bare inden for de sidste årtier, (244.000 i 2008 til 450.000 i 2021). I stikprøven fra 1999 var der således 34 % der udelukkende havde grundskoleuddannelse + evt. en specialarbejderuddannelse; i stikprøven fra 2022, var tallet 17 %. Og i dette skal man medtænke at der i 1999 med den yngre stikprøve var flere der stadig var under uddannelse, dvs. som blev registeret med en uddannelse som var kortere end den uddannelse som de vil ende med at have når de er færdiguddannede. Det forholder sig modsat med de lange uddannelser. I 1999 havde 17 % en mellemlang eller lang videregående uddannelse; i 2022 var det tilsvarende tal 49 %.

Forskellene i uddannelsesniveau og alder illustrerer fint hvor problematisk det er at lave 'den samme' undersøgelse to gange. Vi formoder på baggrund af tidligere undersøgelser (Preisler 1999, Kristiansen & Vikør 2006) at alder, uddannelsesniveau og beskæftigelse spiller sammen med både engelskkompetence og kontakt til engelsk, og stikprøverne afspejler et meget forskelligt alders- og uddannelsesniveau. Når vi finder forskelle, kunne det altså skyldes tilfældigheder i sammensætningen af stikprøverne, men det er samtidig en reel afspejling af en højere middellevetid og et højere uddannelsesniveau i samfundet som helhed i 2022 i forhold til 1999.

Kønssammensætningen er nogenlunde konstant i befolkningen. Det slår igennem i de to stikprøver som har stort set samme kønsfordeling: 49 % kvinder og 51 % mænd i 1999-datasættet; 52 % kvinder og 48 % mænd i 2022-datasættet.

2.2 Spørgsmålskategorier og -formuleringer

Vi stiller i denne undersøgelse spørgsmål som ligger inden for tre forskellige kategorier, *kompetence*, *kontakt* og *holdninger*. De gennemgås i det følgende. Man skal hele tiden have i baghovedet at når vi taler om *kompetence* og *kontakt*, så er der tale om *selvrapporterede* oplysninger. Vi

⁶ De relevante tal kan findes via: <https://www.statistikbanken.dk/statbank5a/SelectVarVal/Define.asp?MainTable=HFUDD11&PLanguage=0&PXSID=0&wsid=cftree>

har ikke *testet* respondenternes kompetencer, eller *observeret* hvor stor kontakten er. Der er ikke fuldstændigt sammenfald mellem en respondents faktiske kompetencer og kontakt, og så hvad hun rapporterer. Der er risiko for det der i litteraturen kaldes social desirability-bias (fx Frederiksen, Gundelach & Nielsen 2017: kap. 17). Måske vil man gerne fremstå mere kompetent end man er (eller mindre for den sags skyld). Det korte af det lange er at både *kompetence*- og *kontakt*-spørgsmålene har et element af *holdning* i sig. Man kan altså diskutere om vi i virkeligheden undersøger holdninger med tre forskellige spørgsmålskategorier. Ikke desto mindre holder vi fast i begreberne *kompetence* og *kontakt* om de spørgsmål som angiver at handle om kompetence og kontakt.

Spørgsmålene er oprindelig formuleret af Bent Preisler i hans 1999-undersøgelse. I 2022-undersøgelsen blev spørgsmålene gennemgået og revideret af en gruppe bestående af Dorte Lønsmann, Janus Mortensen og Jacob Thøgersen og konsulenter fra Danmarks Statistik. Det har været et eksplicit ideal at ændre så lidt som overhovedet muligt, sådan at det i så høj grad som muligt er det samme måleinstrument der er brugt to gange. Nogle ting vurderede vi dog at vi var nødt til at ændre. Fx er spørgsmålenes brug af det personlige pronomen i 2. person konsekvent ændret fra ”De” til ”du” (”er De i stand til at ...” → ”er du i stand til at ...”). Andre formuleringer som er ændret, beskrives nedenfor.

2.2.1 *Kompetence*

Når vi taler om ’kompetencer’ skal begrebet forstås i forhold til en handlingsorienteret teori. En persons kompetencer er i denne forståelse hendes evne til at løse kommunikative opgaver som hun oplever. Med et lån fra EU’s *Common European Framework of Reference for Languages* (CEFR): “Competences are the sum of knowledge, skills and characteristics that allow a person to perform actions” (Council of Europe 2001: 9). Sproglige kompetencer skal altså ikke måles i forhold til hvor grammatisk eller fonologisk ’korrekt’ man taler eller skriver; og sproglige kompetencer er ikke abstrakte, men skal altid ses i forhold til en kontekst hvori kompetencerne kommer i spil. Det er med andre ord forsimplet at tale om at være ’god til engelsk’ generelt. Det er en mere præcis operationalisering at sige at man kan (fx) ’holde et foredrag på engelsk’ eller ’læse en roman på engelsk’. En eksamenskarakter, som typisk kun giver

én karakter (eller evt. to, mundtlig og skriftlig) fanger ikke sproget i brug og fortæller ikke nødvendigvis hvor succesfuldt en person kan opnå sine kommunikative mål uden for eksamenssituationen.

For at afdække (selvoplevet) kompetence stillede vi syv spørgsmål af formen ”I hvor høj grad er du i stand til at ...” og opstillede situationer af forskellig sværhedsgrad. Vi forsøgte at gøre det klart at det handler om hvorvidt man *kan* og ikke om man faktisk *gør* ved at tilføje: ”Vi spørger ikke om du faktisk gør de ting vi nævner, men om du mener at du er i stand til at udføre dem”.

De syv spørgsmål (i rækkefølge efter stigende sværhedsgrad⁷) var:

- følge med i de engelske sangtekster når du lytter til musik
- vise vejen til den nærmeste bus og fortælle hvor den kører hen, på engelsk
- læse og forstå en kort brugsanvisning på engelsk
- følge med i en engelsk film uden at kigge på de danske undertekster
- diskutere dine holdninger med engelsktalende
- læse og forstå en bog på engelsk
- skrive et brev på engelsk⁸

Bortset fra ændringen af ”De”/”Deres” til ”du”/”dine” var formuleringerne ordret de samme i de to undersøgelser.

Svarmulighederne var givet på en 4-trins ordinalskala med punkterne ”i høj grad”, ”i nogen grad”, ”i ringe grad” og ”slet ikke”.

2.2.2 Kontaktyper

For at undersøge *kontakt* stillede vi to forskellige batterier af spørgsmål. Det ene drejede sig mere om ’måden’ man har kontakt med engelsk, fx ved at høre eller ved at skrive engelsk; mens det andet drejede sig mere om de ’situationer’ hvori man oplever engelsk: gennem tv, i familien osv.

⁷ Defineret i forhold til antallet af personer der i 2022-undersøgelsen har svaret ’slet ikke’ til det pågældende spørgsmål.

⁸ Særligt for dette spørgsmål er understregningen af ”er i stand til” relevant, for der er nok ikke mange der skriver breve i dag. Som man vil se nedenfor, viser spørgsmålet nogenlunde samme mønster som ”diskutere dine holdninger” både i 1999 og 2022, så det virker ikke som om denne ændrede praksis har ændret væsentligt på oplevelsen af egne kompetencer.

De fire spørgsmål til 'måden' eller 'typen' af kontakt undersøger 'de fire færdigheder' eller 'skills' (som det kaldes i fremmedsprogsundervisningen, Johnson 2018: kap. 13), lytte, læse, tale og skrive:

- Hvor ofte hører du det engelske sprog?
- Hvor ofte ser du det engelske sprog på skrift?
- Hvor ofte taler du engelsk?
- Hvor ofte skriver du på engelsk?

Igen var formuleringerne i de to undersøgelser identiske bortset fra ændringen af "De" til "du".

2.2.3 Kontaktsituationer

Kontaktsituationerne – altså spørgsmål om *hvor* man støder på engelsk – blev afdækket med 10 spørgsmål til kontaktsituationer af typen "Hvor ofte møder du det engelske sprog ...". I disse spørgsmål er der lavet større ændringer end i de forudgående (se tabel 1)⁹.

TABEL 1: SPØRGSMÅL TIL KONTAKTSITUATIONER 1999 OG 2022

Formulering i Preisler (1999)	Formulering i Enida (2022)
I engelske film og fjernsynsprogrammer med skandinaviske undertekster	I film, serier eller tv-programmer <u>med</u> danske undertekster (både traditionelt tv, streaming, YouTube osv.)?
I engelske musikteksster?	--
I engelsksprogede computerprogrammer eller andre tekniske produkter med vejledning skrevet på engelsk	I computerprogrammer, apps eller andre teknologiske produkter?
I danske fjernsynsreklamer	I reklameindslag, fx på tv eller internettet?
I engelske film og fjernsynsprogrammer uden undertekster (satellit-tv)	I film, serier eller tv-programmer <u>uden</u> danske undertekster (både traditionelt tv, streaming, YouTube osv.)?

⁹ Et 11. spørgsmål om kontakt via (lokal)radio blev stillet, men er ikke medtaget her fordi det er mere fundamentalt omformuleret end de øvrige. Det er dermed tvivlsomt om det stadig er 'det samme' spørgsmål (Thøgersen, under forberedelse).

I skiltning, reklamer og annoncer uden for hjemmet (fx i supermarkeder og på busser)?	--
I fagbøger og fagtidsskrifter på engelsk?	--
I hjemmet, familien og/eller omgangskredsen	Når du taler med familien og/eller omgangskredsen?
I danske aviser, tidsskrifter og ugeblade?	--
I skønlitteratur på engelsk?	--

Fem af de ti spørgsmål er uændrede, markeret med '--', fem er ændret i forskellig grad. Vi frygtede at formuleringen ”i hjemmet, familien og/eller omgangskredsen” kunne give anledning til misforståelser. En del af situationerne kan foregå ”i hjemmet” – fx hvis man ser film mens man sidder i sin sofa. Vi skønner at ”når du taler med ...” er mere entydigt.

Formuleringen om ”engelske film og fjernsynsprogrammer” er også præciseret fordi vi skønner at de engelsksprogede film og fjernsynsprogrammer man ser, ikke nødvendigvis er ”engelske” – de kunne fx være amerikanske, australske eller for den sags skyld danske. Der er risiko for at man misforstår spørgsmålet som et spørgsmål om oprindelsesland som forsøges omgået med ændringen til ”engelsksprogede”. Derudover skønner vi at meget traditionel brug af tv i dag er forflyttet til internettet. Det giver derfor mening med en tilføjelse om ”både traditionelt tv, streaming og YouTube osv.”, og det samme gælder spørgsmålet om fjernsynsreklamer.

På trods af forsøgene på at afklare spørgsmålene er det uundgåeligt at der kan tænkes at være overlap imellem situationerne. ”Engelske musikteksster” hører man måske ”i film, serier eller tv-programmer” som man streamer via ”computerprogrammer, apps eller andre teknologiske produkter”. Der er ingen tvivl om at nogle respondenter har oplevet overlap mellem spørgsmålene. Det er igen vigtigt at huske på at vi ser på *forskelle* imellem aldersgrupper og indsamlingstidspunkter. Den enkelte respondents svar er behæftet med nogle usikkerheder, ’støj’, men denne støj udjævnes, i hvert fald i princippet, når man ser på de store tendenser.

I forbindelse med både kontakt-typer og -situationer var svarmulighederne givet på en 5-trins ordinalskala med punkterne ”én til flere gange om dagen”, ”én til flere gange om ugen”, ”én til flere gange om måneden”, ”én til flere gange om året” og ”sjældnere end én gang om året/aldrig”¹⁰.

Vi minder igen om at svarene er *selvrapporteret* kontakt. En evt. stigning siger ikke *nødvendigvis* at danskere faktisk er udsat for mere engelsk, men derimod at de *oplever* at være mere udsat. Tilsvarende hvis der ikke findes en forskel i svarene: Det betyder ikke nødvendigvis at der ikke *er* en større kontakt med engelsk. Det kan fx tænkes at en højere tilstedeværelse af engelsk i hverdagen medfører at engelsk bliver mindre iøjnefaldende/påfaldende, og dermed fører til *lavere* oplevet kontakt.

2.2.4 Normer

Ligesom med kontakt undersøges *holdninger* også med to forskellige batterier af spørgsmål. Det ene handler om *normer*, dvs. hvilke kompetencer man kan forvente af (andre) danskere. Det andet, *samfundsholdninger*, handler om mere abstrakte og langsigtede samfundsidealer og bekymringer for samfundet.

Normerne afdækkede vi med fire spørgsmål som giver mindelser om de fire første kontaktspørgsmål. Hvor vi dér spurgte hvor ofte man hører, ser, taler og skriver, spørger vi her til hvad man som dansker *burde* kunne, nemlig i formen: ”Hvor enig er du i at: Alle voksne danskere burde kunne ...” (listet efter faldende enighed):

- forstå talt engelsk uden problemer
- tale engelsk uden problemer
- læse engelsk uden problemer
- skrive engelsk uden problemer

¹⁰ I Preislers skema fandtes der ikke en kategori imellem ”Én til flere gange om året” og ”Aldrig”. I Enida indførte vi for kompletismens skyld denne kategori, sådan at der i virkeligheden opereredes med en 6-trins skala, men her er de to trin ”Sjældnere end én gang om året” og ”Aldrig” slået sammen. I praksis gør det ingen forskel. Praktisk talt ingen har brugt kategorien ”Sjældnere end én gang om året”.

Eneste ændring i forhold til 1999-undersøgelsen var pronomenet i rammesætningen: ”Hvor enig er De/du i at ...”.

2.2.5 Samfundsholdninger

Samfundsholdninger blev afdækket med et antal spørgsmål, bl.a. om engelsk som skolesprog, engelsk som videnskabsprog og engelsk som arbejdssprog på danske virksomheder (Thøgersen & Preisler under forberedelse). Her inddrager vi dog kun svar fra de tre mest overordnede spørgsmål, nemlig: ”Hvor enig er du i at det engelske sprogs tilstedeværelse i hverdagen ...”

- truer det danske sprog
- truer dansk kultur
- udvider danskernes kulturelle horisont

Bortset fra ændringen af ”De” til ”du” ændrede vi ”truer dansk sprog” til ”truer det danske sprog” fordi det er den formulering der er brugt i resten af 1995-spørgeskemaet.¹¹ I alle holdningsspørgsmålene skulle svaret gives på en 4-trins ordinalskala med punkterne ”meget enig”, ”overvejende enig”, ”overvejende uenig”, ”meget uenig”.

2.3 Konstans i spørgeskemaets formuleringer

Det er en interessant udfordring at sammenligne to stikprøver indsamlet med godt 25 års mellemrum ved at stille ’samme’ spørgsmål. For er det samme spørgsmål? Mest tydeligt har vi skønnet at forskellen mellem ”De” og ”du” betyder noget andet i dag end den gjorde i 1999. Derfor opdateringen i 2022-skemaet. Men også mange af de andre spørgsmål indeholder udtryk som potentielt har ændret betydning. Vi diskuterede ovenfor om det engelske sprog måske er blevet så allestedsnærværende at det nærmest er ’usynligt’, og man kan tilsvarende spørge om det at ”være i stand til at (fx diskutere sine holdninger) på engelsk” betyder

11 Der kan være gode (ideologiske) grunde til at foretrække ”dansk sprog” eller sågar ”dansk” frem for bestemt form ”det danske sprog”. Man kan med god ret påpege at der er mange ”danske sprog” (dialekter, tegnsprog, mindretalssprog ...). Her ændrede vi det dog til det måske mindre heldige ”det danske sprog” fordi vi skønner at det er en fordel med konsistens i spørgeskemaet, og på den måde behøvede vi kun én ændring.

noget forskelligt nu. I takt med at en større del af vores kommunikation bliver international, har vi måske højere forventninger til hvad vi gerne vil kunne. "At være i stand til" opfattes måske ikke længere som "at kunne gøre sig forståelig" eller "at kunne forstå hovedpunkterne i en tekst". Det nærmer sig måske en opfattelse af at man kan det samme på engelsk som på dansk. I Enida-projektet følger vi spørgeskemaundersøgelsen op med fokusgruppeinterviews for at få en større indsigt i forskellige praksisfællesskabers levede erfaringer med engelsk i Danmark.

Man kan også overveje om en sådan ændring af engelsks status kan have medført at kontaktspørgsmålene har ændret betydning. "Det engelske sprog" i formuleringerne "hvor ofte møder du det engelske sprog ..." kan både tolkes som hele (mundtlige eller skriftlige) tekster på engelsk og som enkelstående engelske lån i en i øvrigt dansk tekst. Måske har den øgede tilstedeværelse gjort at der skal mere engelsk til før det opfattes som "at møde engelsk"?

Og med hensyn til de afsluttende holdningsspørgsmål kan man spørge om fx "truer dansk sprog" betyder noget andet efter 2000'ernes diskussion af såkaldt 'domænetab' hvor det vel nærmest blev slået fast som et politisk (men aldrig videnskabeligt) faktum at dansk faktisk var/er under trussel fra engelsk (Kulturministeriet 2003, 2008, se analyse i Lønsmann, Mortensen & Thøgersen 2022). Måske er spørgsmålet (for nogle) ikke så meget et spørgsmål om holdninger, men mere et spørgsmål om 'fakta' som de har hørt i medierne.

3 RESULTATER

3.1 Indledning

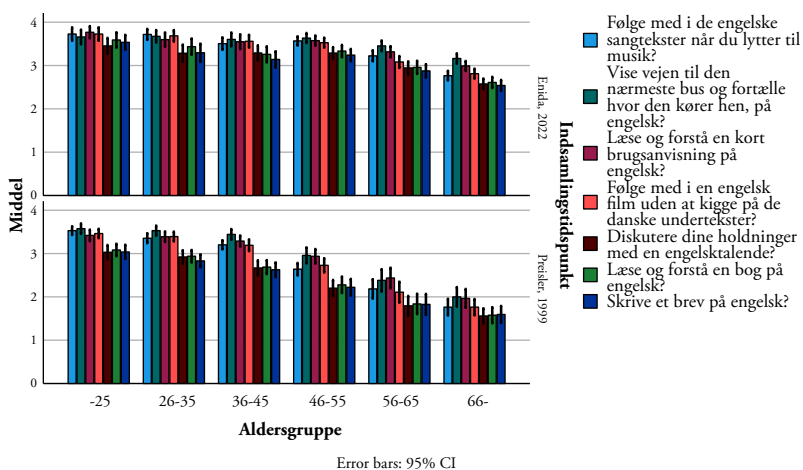
Vi gennemgår resultaterne i den rækkefølge som de er præsenteret i afsnittene ovenfor, først *kompetence*, så *kontakttyper* og *-situationer* og endelig *holdninger* som henholdsvis *normer* og *samfundsholdninger*.

Vi fokuserer i gennemgangen især på tidsaspektet, nemlig på den ene side sammenligning mellem 1999- og 2022-undersøgelserne og på den anden side effekten af *alder* på kompetence, kontakt og holdninger. Vi kommer kort ind på effekten af andre baggrundsfaktorer (fx køn, uddannelse og beskæftigelse), men fokus er altså på de historiske forandringer og muligheden for at kunne forudsige fremtidige udviklinger, og disse aspekter analyseres bedst gennem de to mål for tid.

3.2 Kompetence

Figur 2 viser svarene for de syv kompetencespørgsmål fordelt på indsamlingstidspunkt, 1999 [som altså blev indsamlet i 1995–96] (Preisler) i nederste del af figuren, og 2022 (Enida) i øverste del af figuren, og respondentens (selvrapporterede) alder ud af x-aksen. Værdierne op ad y-aksen er gennemsnitsværdier på den 4-trins-skala som svarene udgjorde. Eller med andre ord: Den største forskel er mellem de yngste respondenter i dag og de ældste respondenter i 1999-undersøgelsen. De unge i 2022 ligger i gennemsnit meget tæt på 4 = ”i høj grad at være i stand til at” følge med i sangtekster, vise vej til bussen osv. De ældste respondenter i 1999-undersøgelsen placerede sig i gennemsnit lidt under 2 = ”i ringe grad”. De små streger omkring toppen af hver søjle viser konfidensintervallet eller måleusikkerheden for resultaterne. Stregerne skal læses sådan at under forudsætning af at stikprøven er tilfældig, så vil svarene fra en ny stikprøve med 95 % sikkerhed ligge inden for stregens længde. Konfidensintervallet er en effekt af graden af varians i svarene og størrelsen på stikprøven. Jo større stikprøven er, og jo større enighed inden for gruppen, des mere præcis er målingen, og derfor jo mindre er konfidensintervallet.

FIGUR 2: KOMPETENCE. SVAR PÅ SPØRGSMÅLENE ”I HVOR HØJ GRAD ER DU I STAND TIL AT...”

Gennemsnitsberegninger på ordinalskalaer skal man altid tage med et vist forbehold, for hvad vil det sige at man 'i gennemsnit' svarer "I ringe grad"? Der er en lang diskussion inden for statistikken af om det er rimeligt at behandle svar på en ordinalskala som om det var 'rigtige' tal som man kan lægge sammen og trække fra hinanden, tage gennemsnit af osv. (se fx Siegel 1956). Konsensus synes at være at jo flere trin på skalaen, des bedre, og at aggregerede skalaer (dvs. skalaer som er sammensat af svar på mange spørgsmål) er bedre. Vi har statistisk signifikantestet resultaterne efter denne logik. Først foretog vi en Faktoranalyse (CFA) for at bekræfte at de syv spørgsmål afdækker samme underliggende kompetence. Det gør de. De respondenter som har svaret højest på ét af spørgsmålene, har også svaret højest på de andre spørgsmål. De fleste respondenter svarer højere på nogle spørgsmål end på andre, men det er altså de samme respondenter som ligger i henholdsvis den høje og den lave ende. Svarene på de syv spørgsmål *korrelerede* i høj grad. Hvis der var tale om forskellige (selvoplevede) kompetencer, ville man forvente at nogle af spørgsmålene *ikke* korrelerede. Vi fik faktorloadings i størrelsesordenen 0,9 og en Cronbachs alpha for den samlede skala på 0,959. Der er med andre ord en overordentlig høj sammenhæng mellem de 7 spørgsmål. Vi foretog derefter en multipel lineær regressionsanalyse på de producerede faktorscorer som viste at både indsamlingstidspunkt og alder og interaktionen imellem de to er signifikante (alle $p < 0,001$), også når man tager højde for uddannelse, køn, beskæftigelse, indkomst og om man bor i byen eller på landet. Vi går ikke systematisk i detaljer med statistisk testning, men lægger i stedet vægten på at præsentere resultater så de giver et overblik over de historiske forandringer. Men man kan have i baghovedet at alle de forskelle vi fremlægger, er statistisk signifikante selvom vi ikke fremlægger udregninger på det.

I denne sammenhæng bruger vi søjlegraferne for at vise nogle generelle tendenser, og der har gennemsnit nogle klare fordele i sammenligning med en tabel med svarfordelinger.

Der er et par interessante ting at bemærke ved oversigten. For det første er der en tydelig forskel over tid: Gennemsnittet for populationen som helhed er steget ret markant over de sidste 25 år. For det andet er generationsforskellene blevet mindre: I 1999-datasættet var der et klart

fald hen over aldersgrupperne¹², og især de to ældste grupper oplevede markant lavere kompetencer end de yngre. I dag er generationsforskellene markant mindre – selvom de stadig er der.

Det er interessant at sammentænke indsamlingstidspunkt og aldersgruppe. Det er ikke de samme personer der er spurgt i 1999 og 2022, men det er sammenlignelige (nemlig repræsentative) grupper. Dvs. at gruppen der i 1999 var 26–36 år (altså født ca. 1960–70), omtrent svarer til dem der i 2022 er 56–65 år. Man kan med andre ord foretage en mental parallelforskydning af grupperne 'tre trin til siden'. Hvis man gør det, ser man store ligheder mellem grupperne, eller med andre ord at kompetencer er bemærkelsesværdigt konstante gennem livet. Opfattelsen af egne kompetencer er for en sammenlignelig gruppe stort set den samme i 2022 som den var i 1999. Det er formentlig et udtryk for at kompetencer (eller rettere opfattelse af kompetencer) fastlægges allerede i skoletiden. Det forklarer også hvorfor de ældste grupper i den gamle undersøgelse svarer så meget lavere end de andre: Her gemmer sig formentlig respondenter som aldrig (eller i meget ringe grad) har fået undervisning i engelsk. Det kan godt være at de er stødt på engelsk senere i deres liv, men opfattelsen af egne (manglende) kompetencer, er uændret (tak til Inge Lise Pedersen for at bemærke denne pointe).

Som sagt er både forskellen mellem indsamlingstidspunkt, aldersforskelle over generationer og interaktionen mellem de to (altså pointen om at aldersforskellene er blevet mindre) statistisk signifikante.

Den sidste ting vi vil fremhæve, er forskellen mellem de forskellige kompetencespørgsmål. Der er tydeligvis nogle ting der opfattes/opfattes som enklere, fx at vise vej til bussen, og nogle ting der opfattes som sværere, fx at skrive et brev; men det lader til at disse forskelle er blevet mindre. I 1999 var der for både de unge og mellemgruppen markante forskelle mellem 'simple' og 'svære' opgaver, der er forskelle i højderne på søjlerne for henholdsvis de 'simple' og de 'svære' opgaver. (Forskellene mellem de forskellige opgaver er mindre for de ældste). Ser man på især de yngste grupper i 2022, er disse forskelle meget mindre. Der er ikke samme store forskel på 'simple' og 'svære' – det hele opfattes som relativt let. Der er en vis risiko for det man kalder 'loftseffekt'. ”I høj

12 Bemærk at yngste gruppe, angivet som "-25" i graferne, starter ved 18 år i 1999-datasættet og ved 17 år i 2022-datasættet.

grad” er det højeste man kan svare på skalaen, og de unge i dag svarer ”i høj grad” til både ’de simple’ og ’de svære’ opgaver. Det kan være fordi forskellene er udjævnet – m.a.o. at de ser ikke den stor forskel på at vise vej og at skrive et brev. Men det kan også være at vores skala ikke er fin nok til at måle at der stadig er en forskel. De kan jo ikke svare mere end ”4” på den skala vi har opstillet for at vise at noget er *endnu* lettere end det lette. Det er det der er ’loftseffekten’. De unge ’støder mod loftet’ og kan ikke udtrykke en evt. forskel. Den eneste måde at løse det på, er at flytte på skalaen, fx ved at indføre et skel mellem ”i høj grad” og ”i meget høj grad”. Men så kan vi ikke længere sammenligne én-til-én med den gamle indsamling.

Preisler (1999, 2003) undersøger bl.a. antallet af ’engelsksvage’ ”English-have-nots”. Man kan (måske) finde denne gruppe ved at se på dem der har svaret ”slet ikke (i stand til)” til hver af de syv opgaver (se tabel 2). I nederste række, ”Engelskkompetence_{Max}”, står andelen af respondenter som ikke har svaret højere end ”slet ikke” på nogen af kompetencespørgsmålene.

TABEL 2: ANDELEN AF ’ENGLISH HAVE-NOTS’. TALLENE I PARENTES ANGIVER ANDELEN FOR DE ÆLDSTE RESPONDENTER

<i>Kompetence</i> ”I hvor høj grad er du i stand til at ...”	Andel ”slet ikke”-svar	
	Preisler (1999)	Enida (2022)
Følge med i de engelske sangtekster når du lytter til musik?	15,3 % (58,5)	5,4 % (11,5)
Vise vejen til den nærmeste bus og fortælle hvor den kører hen, på engelsk?	17,1 % (56,8)	5,4 % (9,4)
Læse og forstå en kort brugsanvisning på engelsk?	14,9 % (54,2)	6,0 % (10,8)
Følge med i en engelsk film uden at kigge på de danske undertekster?	17,9 % (59,3)	6,5 % (12,9)
Diskutere dine holdninger med en engelsktalende?	32,2 % (70,3)	10,9 % (20,3)
Læse og forstå en bog på engelsk?	29,6 % (71,2)	11,6 % (21,0)
Skrive et brev på engelsk?	32,7 % (73,7)	12,6 % (23,4)
Engelskkompetence _{Max}	9,7 % (39,8)	2,8 % (5,9)

Billedet er det samme som ovenfor. De selvrapporterede kompetencer er blevet højere, og andelen der "slet ikke" kan engelsk, er faldet til ca. en tredjedel i hvert af spørgsmålene. Om man så synes det er bekymrende eller opmuntrende at (kun) 10,9 % "slet ikke" kan "diskutere deres holdninger med en engelsktalende", og at 2,8 % "slet ikke" kan nogen af de syv ting, er vist et ideologisk spørgsmål. Forskellen er igen størst for de ældste respondenter. I 1999 var det ca. 40 % af de ældste som "slet ikke" kunne nogen af de syv ting; i 2022 er det ca. 6 % af de ældste.

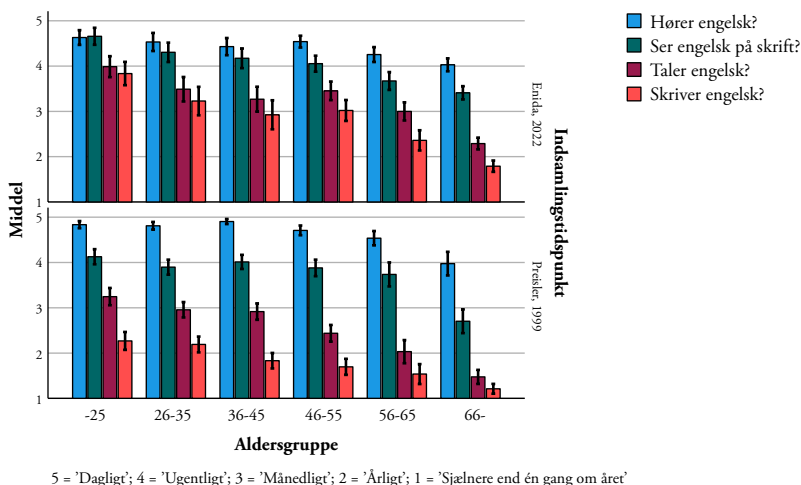
3.3 Kontakt

Kontakt med engelsk behandler vi som sagt i to underafsnit: Først ser vi på *hvordan* man møder engelsk (på skrift, ved at tale ...), og derefter *hvor* (i reklamer, i samtaler med familie og venner ...).

3.3.1 Kontakttyper

Figur 3 viser ligesom figuren ovenfor gennemsnitsværdier for hver aldersgruppe på hvert af de to indsamlingstidspunkter. Igen er aldersgruppe præsenteret ud af x-aksen, og gennemsnit op ad y-aksen (denne gang er det dog gennemsnit på en 6-trins-skala og ikke en 4-trins-skala). De øverste søjler præsenterer 2022-datasættet (Enida), de nederste 1999-datasættet (Preisler), og igen angiver de tynde streger 95 % konfidensinterval.

FIGUR 3: KONTAKTTYPER. SVAR PÅ SPØRGSMALENE "HVOR OFTE ..."

Resultaterne ligner på nogle punkter resultaterne for kompetence som vi præsenterede tidligere. Igen er der forskelle over tid (man oplever oftere at møde engelsk i dag end i 1990'erne), og igen er der store forskelle mellem generationer, men disse er mindre i 2022 end de var i 1999.

I forbindelse med kompetencespørgsmålene illustrerede vi udviklingen med en mental parallelforskydning af aldersgrupperne tre trin sådan at dem der var 26–35 år i 1999, stod under dem der er 56–65 år i 2022 osv. I forbindelse med kompetence viste det konstans, altså at sammenlignelige mennesker stort set rapporterede samme kompetencer nu som de gjorde i 1990'erne. Når det kommer til kontakt, er resultatet af denne øvelse et andet. Søjlerne er i mindre grad 'parallelforskudte' versioner af hinanden. Mest tydeligt er det at forskellene mellem 'receptiv' kontakt (høre, se) vs. 'produktiv' kontakt (tale, skrive) er meget mindre i dag end de var i 1990'erne. Det gælder for alle grupper når man sammenligner dem med tilsvarende aldersgrupper (altså 26–35-årige med 26–35-årige), og når man sammenligner sammenlignelige grupper over tid (altså 26–35-årige i 1995 med 56–65-årige i 2022).

På samme måde som forskellen mellem 'receptiv' og 'produktiv' kontakt er blevet mindre, så er også forskellen mellem 'skriftlig' (se, skrive) vs. 'mundtlig' (høre, tale) blevet mindre. Forskellene er blevet mindre, både fordi der nu opleves mere kontakt af 'produktiv' og 'skriftlig' slags, og fordi gennemsnittet for hvor meget man "hører engelsk", er blevet *mindre* over tid. Denne mindskelse af hørt engelsk er faktisk statistisk signifikant ($p < 0,001$) hvis man ikke kontrollerer for andre faktorer. Vores bedste mulige forklaringer på dette resultat, der peger i den modsatte retning af vores andre resultater, er for det første at engelsk måske er blevet mindre påfaldende fordi det er så allestedsnærværende. En anden – muligvis beslægtet – forklaring kunne være at (nogle af) respondenterne har lagt noget andet i formuleringen "høre det engelske sprog" i 1999 end de gør i dag. Måske forventer man i dag en mere aktiv kontakt til engelsk før det tæller som at "høre engelsk", fx at man aktivt *lytter* for at forstå sproget og ikke bare hører engelsk musik eller tale ud af vinduet på en forbigående bil.

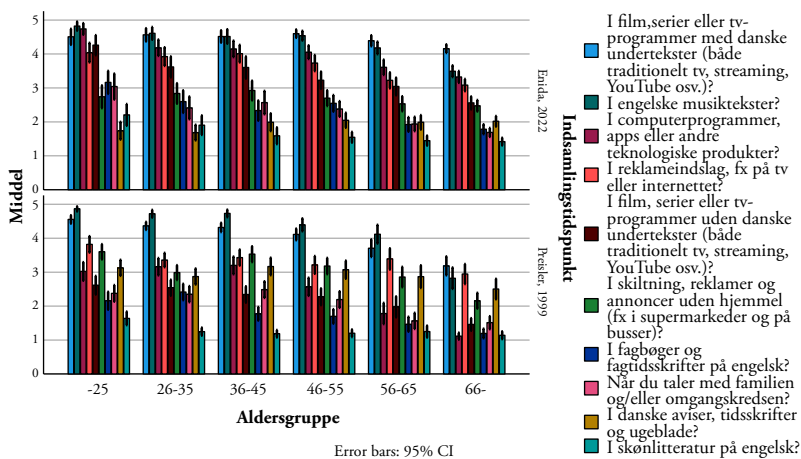
Den mest indlysende grund til de mindre forskelle er en kraftig stigning i 'produktiv' brug og især i "skriver engelsk" (forskellen her er også statistisk signifikant, $p < 0,001$). Det er oplagt at se denne forskel som

en afspejling af internetrevolutionen, som vi nævnte i indledningen. Internettet har betydet at 'den almindelige dansker' (især den lidt yngre 'almindelige dansker') deltager i international kommunikation i højere grad end tidligere, og at en stor del af denne kommunikation foregår på skrift.

3.3.2 Kontaktsituationer

På baggrund af foregående afsnit ved vi at 'den produktive' brug af engelsk er steget, og især "skrive på engelsk". Vi så også at oplevelsen af hvor tit man "hører" engelsk er faldet, og vi forsøgte os med en (spekulativ) forklaring af dette resultat med at den receptive kontakt til engelsk måske er mindre påfaldende i 2022. I dette afsnit spørger vi så i hvilke situationer man møder engelsk; og igen er billedet noget utydeligt og måske præget af at engelsk er blevet mindre påfaldende (se figur 4).

FIGUR 4: KONTAKTSITUATIONER. SVAR PÅ SPØRGSMÅLENE "HVOR OFTE MØDER DU DET ENGLSKE SPROG..." (SE OGSÅ TABEL 1)

Helt overordnet set genkender man billedet af større engelskkontakt i 2022 end i 1999, og højere kontakt blandt de yngre end de ældre. Men dykker man ned i de enkelte kontaktsituationer, er billedet uklart. For fire situationer er der ingen større forskel over tid, nemlig "film og tv med undertekster", "reklameindslag på tv (og internet)", "skiltning, re-

klamer og annoncer” og ”taler med familie og omgangskreds”. For alle fire gælder det at unge gør det mere end ældre. Hvis man sammenligner den samme aldersgruppe over tid (26–35-årige med 26–35-årige), er der ikke nævneværdig forskel i (oplevet) kontakt med engelsk inden for disse situationer.

Inden for fire områder opleves der i dag højere kontakt med engelsk, nemlig ”computerprogrammer (og apps)”, ”film og TV uden undertekster”, ”fagbøger og faglitteratur” og ”skønlitteratur”. Inden for to områder oplevede man en større kontakt med engelsk i 1999 end man gør i 2022, nemlig ”engelske musikteksster” og ”danske aviser og ugeblade”.

Når det kommer til dem hvor kontakten til engelsk er større i 2022 – især de to første – er det oplagt at pege på de medie- og internetudviklinger som vi diskuterede i indledningen: Flere kommer i kontakt med computerprogrammer på engelsk fordi flere bruger computere; og flere ser film og tv uden undertekster fordi vi i dag har adgang til udenlandske film og tv på en helt anden måde end man havde i 90’erne, hvad enten det er distribueret gennem kabel-tv, sociale medier eller som streamingtjenester. En anden form for mediekontakt findes i de to sidste, ”faglitteratur” og ”skønlitteratur”. Det er jo ikke fordi bøger og tidsskrifter ikke fandtes i 1990’erne, men det kunne se ud som om de øgede kompetencer har medført at der er et større marked for engelsksproget litteratur. En anden årsag kan være at den øgede internationale (internet)handel har gjort det lettere at få fat i engelsksprogede bøger. Ret beset ved vi heller ikke hvor mange der læser deres ”fagbøger” og ”skønlitteratur” på nettet eller som e-bøger distribueret via nettet. Det kunne altså være en afledt effekt af internettet.

De to kontaktsituationer hvor man i dag oplever mindre kontakt med engelsk, er igen svære at forklare. Det er muligt at danskerne, og især ældre danskere, i dag simpelthen hører mindre musik. Eller måske kunne det være at de i dag hører mindre *engelsksproget* musik. I 1999 var teksterne til pop- og rockmusik næsten udelukkende på engelsk. I 2022 er engelsk stadig dominerende i disse genrer, men måske i mindre grad, til fordel for sangtekster på dansk eller musik uden sang? Ser man på den officielle top 100 for hele 2022¹³, er de 7 øverste titler danske og

13 <https://www.hitlisten.nu/top2022.asp?list=Track%20100>

ca. halvdelen af top-30 er dansksprogede. På P3's Tjekliste¹⁴ for 1995 er de første 14 sange derimod engelsksprogede, og først som nummer 15 findes en dansk sang, den eneste blandt de øverste 30 sange.

Det virker derimod ikke sandsynligt at der faktisk er mindre engelsk i danske aviser og ugeblade i dag end der var i 1995. I hvert fald har optællinger af faktiske aviser og ugeblade fundet en let forøget andel i 2010'erne sammenlignet med 2000 (Heidemann Andersen 2018).

Man vil bemærke at de områder hvor engelskkontakten er (tilsyneladende) faldende, er dem hvor respondenterne er mindst 'volitiv', altså dem hvor engelsk i størst grad kan opfattes som et påtrængende element som man ikke selv har opsøgt. Det er svært at forestille sig at man 'kommer til' at læse en bog på engelsk ved et tilfælde. På den anden side kan kontakten til engelsk via musiktekster og danske aviser godt være tilfældig. Og det er altså denne 'tilfældige' eller rent 'registrerende', men ikke aktivt engagerende kontakt som vi ser, er faldende – måske fordi engelsk ikke længere er så påfaldende som det var tidligere.

3.4 Holdninger

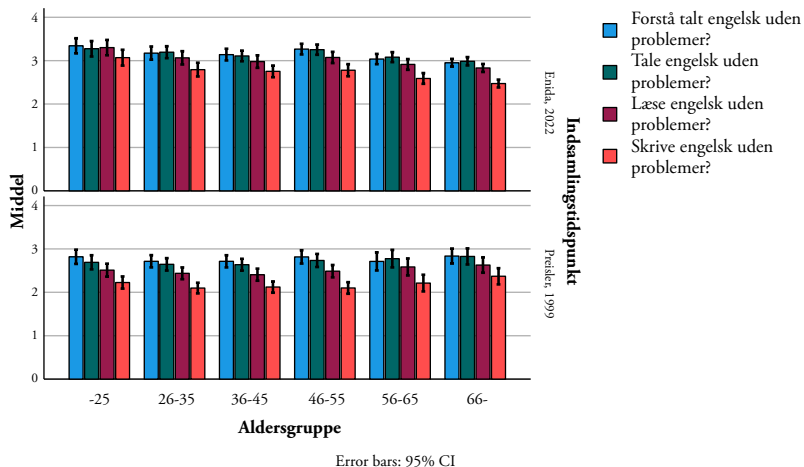
Med de sidste spørgsmål bemærkede vi hvordan *kontakt* til engelsk ikke kun drejer sig om hvor meget kontakt man *faktisk* har, men også i hvor høj grad man *bemærker* det og finder det *påfaldende*. Det er dermed umuligt at trække et helt klart skel mellem spørgsmål om *kompetence* og *kontakt* på den ene side, og spørgsmål om *holdninger* på den anden side. Når man fortæller om *kompetence* og *kontakt*, er man også påvirket af *holdninger*. Spørgeskemaet indeholder dog også to sæt af spørgsmål som mere entydigt griber fat i holdninger. Det ene sæt handler om hvor meget engelsk man synes "alle voksne danskere" bør kunne. Det andet sæt handler temmelig abstrakt om synet på engelsk som en trussel mod eller en styrke for det danske sprog og det danske samfund.

3.4.1 Normer for kompetence

Figur 5 viser svar på spørgsmålene "Hvor enig er du i at alle voksne danskere burde kunne tale/læse/skrive/forstå engelsk uden problemer?".

14 <https://www.dr.dk/tjeklistenlister/public/95/hits1995.htm>

FIGUR 5: *NORMER*. SVAR PÅ SPØRGSMALENE "ALLE VOKSNE DANSKERE BURDE KUNNE ..."

Man bemærker med det samme at der er forskel på de fire færdigheder lytte, tale, læse og skrive, altså fx at man i højere grad synes at "alle voksne danskere" skal kunne "forstå talt engelsk" end "skrive engelsk". Men i tråd med hvad vi så under kontaktspørgsmålene, så ser de yngre grupper i dag mindre forskel mellem de forskellige kompetencer. De forventer med andre ord næsten lige så høje skrivefærdigheder som lyttefærdigheder.

Ellers hæfter vi os ved de relativt små forskelle, både pr. indsamlingstidspunkt og pr. aldersgruppe. Vi så tidligere at man (mener at man) kan meget mere engelsk i dag end i 1999, og mere hvis man er yngre end hvis man er ældre, og at man (mener man) har en del mere kontakt med engelsk i dag og det har man især hvis man er yngre. Disse forskelle er kun i mindre grad afspejlet i *norm*-spørgsmålene. Der er lidt højere forventninger i dag end der var i 1990'erne (og forskellen er signifikant for "læse", "tale" og "forstå"), og i 2022 er der lidt højere forventninger blandt de unge end de ældre (alle forskelle er signifikante). Men det er ikke store forskelle. Når man ser på søjlerne for 1999-datasættet, kunne det se ud som om forventningerne var højere blandt de ældre end blandt de yngre – altså modsat af hvad man skulle forvente. Disse forskelle er dog ikke statistisk signifikante.

Det overordnede billede synes altså at være ret små forskelle, men dog højere forventninger i 2022 end i 1999, og højere forventninger (i dag) blandt yngre end ældre. Det kan nok alt i alt ses som et tegn på at den øgede kontakt til engelsk har 'bidt sig fast' også som forventninger til hvad "alle voksne danskere" *burde* kunne. Dette spørgsmål om hvilke sproglige forventninger man kan have til danskere, diskuteres indgående i Lønsmann, Mortensen og Thøgersen (2022), som konkluderer at:

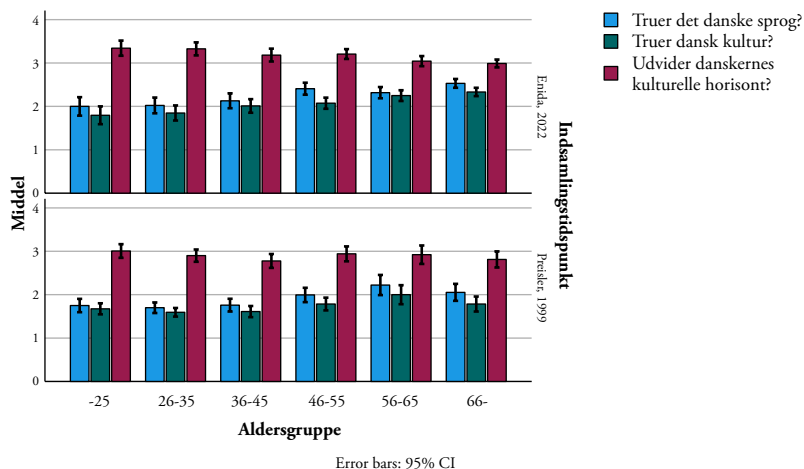
Engelsk er i dag så udbredt i Danmark at sproget kan siges at være gået fra at være et lingua franca i særlige domæner til at være et alment accepteret og ofte alment påkrævet andetsprog i Danmark. Det er blevet normaliseret i en sådan grad at det undertiden fremstår som et usynligt sprog [...], en helt upåfaldende del af det sproglige landskab. (Lønsmann, Mortensen og Thøgersen 2022: 167).

3.4.2 Samfundsholdninger

Sidste sæt af spørgsmål som vi vil gennemgå, er de helt overordnede og abstrakte spørgsmål om om man som dansker ser brugen af engelsk som en 'trussel' eller som en 'fordel'. Det første vi bemærker (og det kan man *ikke* se af figur 6 nedenfor), er at der er ringe sammenhæng mellem på den ene side de to 'trussels'-spørgsmål og på den anden side 'fordel'-spørgsmålet. Man kunne forvente at en høj grad af enighed i at engelsk er en 'trussel', ville betyde en høj grad af *uenighed* i at det er en 'fordel'. Det er kun i begrænset omfang tilfældet. Vi testede sammenhængen mellem spørgsmålene med en korrelationstest, nemlig Spearmans *rho*. En høj *rho* (dvs. tæt på +/- 1) betyder en høj grad af sammenhæng mellem respondenternes svar på de to spørgsmål, dvs. hvis man har svaret højt på det ene, har man svaret enten højt (hvis *rho* er positiv) eller lavt (hvis *rho* er negativ) på det andet. Hvis *rho* nærmer sig 0 betyder det en lav grad af sammenhæng mellem de to spørgsmål, m.a.o. kan man ikke forudsige hvad en respondent har svaret på det ene spørgsmål ved at kende deres svar på det andet. Vi bruger Spearmans *rho* i stedet for fx Pearsons *r* fordi svarene er givet på ordinalskalaer med kun 5 trin. *Rho* for sammenhængen mellem de to 'trussels'-spørgsmål er 0,72, et udtryk for at man med

ret høj sikkerhed kan forudsige hvad respondenter har svaret på det ene spørgsmål når man ved hvad de har svaret på det andet. Eller med andre ord: De handler om det samme. *Rho* for sammenhængen mellem på den ene side 'fordels'-spørgsmålet og på den anden side de to 'trussels'-spørgsmål er derimod lav, henholdsvis $-0,133$ og $-0,105$. Det negative fortegn betyder at hvis man er enig i at brugen af engelsk er en trussel, er man *u*enig i at det er en fordel. Men sammenhængen er svag. Alle tre sammenhænge er godt nok signifikante, men effekterne er små – man er *lidt* mere uenig. Sagt på en anden måde, de tre spørgsmål udgør ikke én skala med engelskpositiv i den ene ende og engelsknegativ i den anden, men snarere to forskellige skalaer, en engelskpositiv og en engelsknegativ som man (stort set uafhængigt af hinanden) kan være enig eller uenig i. Det giver derfor mest mening at behandle de to hver for sig som henholdsvis 'negative' holdninger og 'positive' holdninger. Figur 6 viser igen fordelingen over indsamlingstidspunkt og aldersgrupper.

FIGUR 6: SAMFUNDSHOLDNINGER. SVAR PÅ SPØRGSMÅLENE "HVOR ENIG ER DU I AT DET ENGELSKS SPROGS TILSTEDEVÆRELSE I HVERDAGEN ..."

Ser man på det positivt formulerede spørgsmål først, så er danskerne, især de unge, blevet mere enige, altså mere engelskpositive, fra 1999 til 2022, og hvor der i 1999 ikke var en forskel mellem aldersgrupperne, så er der det nu ($p < 0,001$).

Det måske lidt kontraintuitive er at de negativt formulerede spørgsmål *også* opnår højere enighed end de gjorde i 1999 (både forskellen for 'positive' og 'negative' holdninger er signifikant mellem indsamlingstidspunkterne, $p < 0,005$ for alle tre spørgsmål). I både 1999-datasættet og 2022-datasættet er der sammenhæng mellem alder og 'negative' holdninger. De ældre er mere enige i spørgsmålene der opstiller engelsk som en trussel ($p < 0,005$ for begge spørgsmål til begge tider).

Samlet set kan man sige at holdningerne er blevet stærkere – der er en højere grad af enighed på både 'positive' og 'negative' holdninger, og aldersforskellene er blevet større. Negative holdninger til engelsk er nu et mere udtalt tegn på at være ældre, og positive holdninger til engelsk er et mere udtalt tegn på at være yngre – der er sket en accentuering af holdninger. Overordnet set er det dog de 'negative' holdninger der er på fremmarch. Overordnet set er stigningen på de to negative spørgsmål i gennemsnit ca. 0,4 mellem de to stikprøver. Stigningen på det positive spørgsmål er til sammenligning kun ca. 0,2.

Vi (bort)forklarede nogle af de uforklarlige resultater tidligere (fx at man hører og ser mindre engelsk i 2022 end man gjorde i 1999) med at engelsk er blevet mindre påfaldende. Holdningsresultaterne her peger i en anden retning. Der er ikke noget i disse svar der peger på at danskerne er blevet mere ligeglade med engelsk. Tværtimod har de både mere positive og (især) mere negative holdninger til engelsk. Man kan spekulere over om det betyder at engelsk har fået klarere ideologiske betydninger i dansk. I Thøgersen & Preisler (under forberedelse) foreslår vi at engelsk og anti-engelsk har to divergerende betydninger: På den ene side internationalisme/nationalisme, på den anden side neoliberalisme/kontrol af markeds kræfter. Det er således muligt at være positiv over for engelsk når modsætningen ses som nationalisme, men negativ over for engelsk når modsætningen ses som støtte til neoliberalisme; eller vice versa.

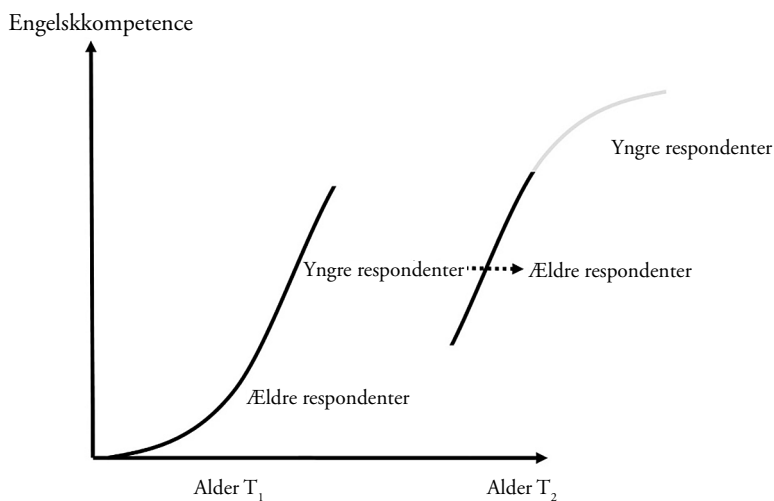
4 DISKUSSION

Sammenfattende kan man pege på tydelige forskelle fra 1990'erne til 2020'erne: Der opleves markant højere *kompetencer*, og overordnet set opleves der højere *kontakt*. Der er dog undtagelser hvor *kontakten* opleves som mindre. Både med hensyn til *kompetencer* og *kontakt* er

der aldersforskelle. Unge oplever at have markant højere kompetencer, og unge oplever højere kontakt til engelsk. Der er dog tegn på at aldersforskelle på især *kompetence* er ved at blive mindre, og dermed at gruppen der er 'English have-nots' bliver mindre. Vi bemærkede også en ændring i *typen* af kompetence og kontakt. Det virker som om engelsk i dag (og især af yngre) bruges mere 'produktivt' og i højere grad 'skriftligt'.

I vores analyser inddrager vi tidsaspektet på to måder, både som indsamlingstidspunkt og som respondentalder. Spørgsmålene om kompetencer viste at respondenter (rettere: sammenlignelige respondenter) er bemærkelsesværdigt konsistente i deres vurdering af egne kompetencer over en 25 års-periode. På den baggrund kan vi gætte på at de unge i 2022-undersøgelsen stadig vil opfatte sig selv som "i høj grad i stand til ...", også om 25 år når vi spørger dem igen. Det tyder samlet set på stigende (selvoplevet) engelskkompetence i samfundet som illustreret i figur 7.

FIGUR 7. STIGENDE ENGELSKKOMPETENCE I DANMARK. EFFEKTEN AF ALDER VED TO INDSAMLINGSTIDSPUNKTER, T_1 (1999) OG T_2 (2022).

Ved T_1 (fx 1999) er de yngre relativt mere kompetente end de ældre. Ved T_2 (fx 2022) er de yngre blevet de ældre, og vi 'ved' at deres (selvrapporterede) kompetence ikke ændrer sig bemærkelsesværdigt gennem

livet. Vi ved selvfølgelig ikke om nye, unge generationer vil have endnu højere kompetencer, men det virker ikke sandsynligt at kompetencen vil være *lavere*. Derfor er den gennemsnitlige kompetence alt andet lige stigende over tid. Med andre ord, gruppen af 'English have-nots' vil være endnu mindre om 25 år – hvis alt går som det ser ud til nu.

Med hensyn til kontakt så vi en udvikling over den enkeltes levetid. Mennesker som ikke "talte" og "skrev" så meget engelsk i 1999, gør det i højere grad i dag. Igen ser vi ikke nogen antydning af at kontakten til engelsk (og især den 'produktive' og 'skriftlige') skulle blive mindre over de næste 25 år (selvom man kan spekulere over hvad Brexit og USA's skiftevis isolationistiske og proaktive udenrigspolitik kan betyde på lang sigt – og om de mere negative holdninger er indikationer på at der allerede er reaktioner). Men når man ser at den enkeltes adfærd har ændret sig, giver det anledning til at tænke at kontakt er mere ustabil og i højere grad påvirket af (sprog)politiske vinde og teknologiske muligheder og begrænsninger. Hvis man af en eller anden grund vælger at gå i retning af øget *nationalisering* i stedet for *internationalisering*, eller hvis oversættelsessoftware for alvor bliver en del af vores hverdag, så vil det betyde mere for danskeres *kontakt* til engelsk, end for deres *kompetencer*. I hvert fald i første omgang.

Til sammenligning med de ret klare billeder for *kompetence* og *kontakt* er spørgsmålene om *holdninger* væsentligt mindre entydige. Der er ikke sket det helt store skift i opfattelsen af hvor meget engelsk man kan forvente af "alle voksne danskere", og der er ikke de helt store aldersforskelle på disse spørgsmål. Det kan opfattes på flere forskellige måder: Måske er der en 'solidarisk' opfattelse af at man ikke nødvendigvis kan forvente at "alle" skal kunne engelsk. Det kan altså være at spørgsmålet er formuleret for ekstremt til at fange forskelle. Det kan også være at oplevelsen af hvor meget engelsk man kan forvente, allerede var ret høj i 1999. Vi har set at markant færre mente at de "var i stand til at ..." i 1999; men det betyder ikke nødvendigvis at de ikke mente at de *burde kunne*.

En sidste forklaring kunne være at "burde kunne" og "uden problemer" er ret elastiske begreber som måske ikke betyder det samme nu som for 25 år siden. Måske har oplevelsen af hvad det vil sige at skrive "uden problemer", ændret sig sådan at der reelt er tale om højere

forventninger, selvom det ikke afspejles i svarene. Med andre ord i og med at engelskkompetencerne er blevet højere, stiger forventningerne til hvad man skal kunne for at kunne formulere sig ”uden problemer”. Det er problemet med spørgeskemaer: Man ved hvad folk har svaret, men ikke nødvendigvis hvad de mente.

Når det kommer til *samfundsholdningerne*, så vi en tilsyneladende accentuering af forskelle. Danskere er blevet *både* mere positive og mere negative. ’Negative’ holdninger til engelsk hænger sammen med at være ældre, og ’positive’ hænger sammen med at være yngre, men der er kun en ringe sammenhæng mellem de ’positive’ og ’negative’ holdninger. Det er ikke nødvendigvis sådan at hvis man er enig i de ’positive’ spørgsmål, så er man *u*enig i de ’negative’. Man kan altså godt være såvel ’positiv’ som ’negativ’, og begge dele eller ingen af delene. Her er brug for yderligere (og kvalitative) undersøgelser for at forstå hvad der ligger til grund.

En mulig forklaring på accentueringen af holdninger kan være at engelskindflydelsen og dens virkninger på dansk og Danmark har været et debatteret emne i tiden mellem 1999 og 2022. Som beskrevet af Lønsmann, Mortensen og Thøgersen (2022 afsnit 4.1) blev der skrevet og sagt meget om truslen for ’domænetab’ i 00’erne og 10’erne – og der blev svaret igen med ligeså ophedede argumenter for ’internationalisering’. Måske har det sat sig spor sådan at man har mere reflekterede holdninger til engelskpåvirkningen? En typisk erfaring fra spørgeskemaer er at hvis man spørger til noget som respondenterne ikke har skænket så mange tanker, så får man ’midtersøgende’ svar (se fx Frederiksen, Gundelach & Nielsen 2017: 129–133). Det opfattes som ’sikrere’ at svare midt på skalaen end i yderenderne. Men altså, måske har den megen debat om engelsk for 10–20 år siden ført til at man i dag har klarere (men ikke nødvendigvis mere entydige) holdninger som er lettere at udtrykke med et kryds.

Det kunne dog også skyldes forskelle i indsamlingsmetoden på de to indsamlinger. Da data til 1999-projektet fandt sted i 1995–1996, sad respondenterne over for en interviewer. I 2022 sad de foran deres computerskærm eller telefon og udfyldte et spørgeskema. Ansigt-til-ansigt med en interviewer er man måske under et vist pres for at fremstille sig selv i et så gunstigt lys som muligt, hvad enten det drejer sig om

holdningsspørgsmål eller 'faktuelle' spørgsmål (se fx Suchman & Jordan 1990, Houtkoop-Steenstra 2000, Stax 2005). Måske er det lettere at røbe sin mere 'ekstreme' holdning i et holdningsspørgsmål når man ikke sidder over for et andet menneske som potentielt kunne '(for) dømme' én? Og når respondenterne i dag (og især de yngre) påstår at have meget højere kompetencer end de gjorde i 1990'erne, så kan det ikke helt udelukkes at det hænger sammen med at respondenterne dengang vægrede sig ved at fremtræde som pralhalse over for en interviewer. Professionelle interviewere som dem fra Socialforskningsinstituttet er toptrænet i at undgå den slags sociale implikationer. De forsøger så vidt muligt at undgå at interviewet bliver en samtale med face- og høflighedsbegrænsninger osv. Men det kan ikke helt undgås at det spiller ind.

Og dermed er vi tilbage ved udgangspunktet. Vi ville gerne undersøge hvad der er sket med danskernes *kompetencer* i, *kontakt* med og *holdninger* til engelsk i løbet af de sidste godt 25 år hvor vi har set ret omfattende samfundsforandringer. For at få så retvisende et billede som muligt benyttede vi igen de samme spørgsmål som blev benyttet for godt 25 år siden, og spurgte igen en stor, repræsentativ gruppe af danskere. Vi synes at få resultater som i store træk peger i den retning som vi ville forvente, men også med interessante undtagelser som giver anledning til at stille nye spørgsmål. Men det tilbagevendende spørgsmål er om man *kan* stille det samme spørgsmål to gange. Måske er samfundet så forandret at den samme ordlyd betyder noget forskelligt?

TAK

Artiklen er et produkt af projektet *English and Globalisation in Denmark: A Changing Sociolinguistic Landscape*, et 4-årigt projekt finansieret af Danmarks Frie Forskningsfond – Kultur og Kommunikation, <https://engerom.ku.dk/forskning/centre/english-and-globalisation-in-denmark/>. Forfatterne vil gerne takke projektets øvrige deltagere, lektor Dorte Lønsmann, professor Janus Mortensen, adjunkt Kamilla Kraft og ph.d.-studerende Marianne Haugaard Skov samt projektets advisoryboard, Nikolas Coupland, Sari Pietikäinen, Jette G. Hansen Edwards, Tore Kristiansen, Barbara Soukup, for deres værdifulde input og frugtbare kommentarer til analysen. Vi vil også takke en anonym fag-

fælle samt Elisabeth Muth Andersen og Michael Nguyen fra NyS-redaktionen for grundige og konstruktive kommentarer til en tidligere version af artiklen. Alle tilbageværende fejl og uklarheder er vores ansvar. Artiklen er blevet til som et jævnbyrdigt samarbejde mellem de to forfattere: Bent lagde grunden til undersøgelsen allerede i 1990'erne, Jacob deltog i justeringen af spørgsmålsformuleringer i 2021–2022. Jacob har leveret de statistiske analyser, og fortolkningerne har vi i fællesskab diskuteret i flere omgange. Artiklen var i al væsentlighed færdigskrevet da Bent gik bort i sensommeren 2023, men han har ikke ansvar for de sidste små afpudsninger af tekstdetaljer.

Jacob Thøgersen, lektor
Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab, Københavns Universitet
jthoegersen@hum.ku.dk

Bent Preisler, professor emeritus
Institut for Kommunikation og Humanistisk Videnskab, Roskilde Universitet

LITTERATUR

- Bianchetti, S. 2020. English in Denmark: Friend or Foe? Use of English, domain loss and perceived bilingualism in an EFL country. *Journal of Language Works - Sprogvidenskabeligt Studentertidsskrift* 5(2). 69–87. <https://tidsskrift.dk/lwo/article/view/123468> (tilgået 2. november 2022).
- Council of Europe. 2001. *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching and assessment*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Davidsen-Nielsen, N, E. Hansen & P. Jarvad (red.). 1999. *Engelsk eller ikke engelsk – that is the question*. København: Gyldendal.
- Europa-Parlamentet. 2022. *Fri bevægelighed for arbejdstagere*. <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/da/sheet/41/arbejdskraftens-frie-bev%C3%A6gelighed> (tilgået 2. november 2022).
- Frederiksen, M., P. Gundelach & R.S. Nielsen. 2017. *Survey. Design, stikprøve, spørgeskema, analyse*. København: Hans Reitzels forlag.

- Gottlieb, H. 2020. *Echoes of English: Anglicisms in minor speech communities – with special focus on Danish and Afrikaans*. Frankfurt am Main: Peter Lang.
- Haberland, H. et al. 1991. Tak for mad. J. Normann Jørgensen (red.), *Det danske sprogs status år 2001 – er dansk et truet sprog?*, 111–138. København: Danmarks Lærerhøjskole.
- Haberland, H., D. Lønsmann & B. Preisler (red.). 2013. *Language alternation, language choice and language encounter in the international tertiary education*. Dordrecht: Springer.
- Hansen, E. & J. Lund. 1994. *Kulturens gesandter. Fremmedordene i dansk*. København: Munksgaard.
- Hansen, E.J. & B.H. Andersen. 2009. *Et sociologisk værktøj*. København: Hans Reitzels forlag.
- Hazel, S. & D. Lønsmann. 2022. Norms, accountability and socialisation in a refugee language classroom. J. Mortensen & K. Kraft (red.), *Norms and the study of language in social life*, 43–67. Berlin: De Gruyter Mouton.
- Heidemann Andersen, M. 2002. *Engelsk i dansk: Sprogholdninger i Danmark. Helt vildt sjovt eller wannabeagtigt og ejendomsæglerkækt* (Dansk Sprognævns skrifter 33). København: Dansk Sprognævn.
- Heidemann Andersen, M. 2018. Moderne importord i danske aviser. M. Heidemann Andersen & P. Jarvad (red.), *Yes, det er coolt. Moderne importord i dansk* (Dansk Sprognævns konferencereserie 6), 33–61. Bogense: Dansk Sprognævn.
- Heidemann Andersen, M. 2020. Engelske lån i dansk: Nice to have eller need to have?. *NyS – Nydanske Sprogstudier* 58. 9–37. <https://doi.org/10.7146/nys.v1i58.120482>
- Heidemann Andersen, M. & P. Jarvad (red.). 2018. *Yes, det er coolt. Moderne importord i dansk* (Dansk Sprognævns konferencereserie 6). Bogense: Dansk Sprognævn.
- Heidemann Andersen, M. & L. Sandst. 2022. Hverdagens engelsk. *NyS – Nydanske Sprogstudier* 62. 76–101.
- Henriksen, B., A. Holmen & J. Kling. 2018. *English medium instruction in multilingual and multicultural universities: Academics' voices from the Northern European context*. London: Routledge. DOI: <https://doi.org/10.4324/9780429456077>.
- Houtkoop-Steenstra, H. 2000. *Interaction and the standardized survey interview*. Cambridge university press.
- Hultgren, A.K., F. Gregersen & J. Thøgersen (red.). 2014. *English in Nordic universities: Ideologies and practices* (Studies in World Language Problems 5). Amsterdam: John Benjamins.

- Jarvad, P. 1995. *Nye ord – Hvordan og hvorfor?*. København: Gyldendal.
- Jarvad, P. 2001. *Det danske sprogs status i 1990'erne – med særligt henblik på domænetab* (Dansk Sprognævns skrifter 32). København: Dansk Sprognævn.
- Jauert, P. 2013. Lokal- og regionalt tv (Danmark). G. Agger, N. Nørgaard Kristensen, P. Jauert & K. Schrøder (red.), *Medie- og kommunikationsleksikon*. <https://medieogkommunikationsleksikon.dk/lokal-og-regionalt-tv> (tilgået 2. november 2022).
- Johnson, K. 2018. *An introduction to foreign language learning and teaching*. Oxford: Routledge.
- Kraft, K. 2020. Transience and Tunnel Esperanto: A study of multilingualism, work and relationship-building on a tunnel mining project. *International Journal of the Sociology of Language* 264. 163–186.
- Kristiansen, T. (red.). 2006. *Nordiske sprogholdninger. En masketest* (Moderne importord i språka i Norden bind V). Oslo: Novus.
- Kristiansen, T. & H. Sandøy. 2010. Introduction. The linguistic consequences of globalization: the Nordic laboratory. *International Journal of the Sociology of Language* 204. 1–7. DOI: <https://doi.org/10.1515/ijsl.2010.027>
- Kristiansen T. & L.S. Vikør (red.). 2006. *Nordiske språkholdninger. Ei meningsmåling* (Moderne importord i språka i Norden bind V). Oslo: Novus
- Kulturministeriet. 2003. *Sprog på spil - Et udspil til en dansk sprogpolitik*. https://kum.dk/fileadmin/_kum/5_Publikationer/2003/Sprog_paa_spil.pdf. (tilgået 2. november 2022).
- Kulturministeriet. 2008. *Sprog til tiden - rapport fra sprogudvalget*. https://kum.dk/fileadmin/_kum/5_Publikationer/2008/sprog_til_tiden_netpub.pdf. (tilgået 2. november 2022).
- Ljung, M. 1985. *Lam anka – ett måste? En undersökning av engelskan i svenskan, dess mottagande och spridning* (EIS rapport no. 8). Stockholm: Stockholm Universitet.
- Lønsmann, D. 2011. *English as a corporate language: Language choice and language ideologies in an international company in Denmark*. Ph.d.-afhandling. Roskilde Universitet.
- Lønsmann, D. 2017. Embrace it or resist it? Employees' reception of corporate language policies. *International Journal of Cross Cultural Management* 17(1). 101–123. DOI: <https://doi.org/10.1177/1470595817694658>.
- Lønsmann, D. 2020. Language, employability and positioning in a Danish integration programme. *International Journal of the Sociology of Language* 264. 49–71.

- Lønsmann, D. & J. Mortensen. 2018. Language policy and social change: A critical examination of the implementation of an English-only language policy in a Danish company. *Language in Society* 47(3). 435–456. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0047404518000398>.
- Lønsmann, D. & J. Mortensen. 2021. Introduction: Language and inclusion in an international study programme in Denmark. J. Mortensen & D. Lønsmann (red.), *The sociolinguistic complexity of international higher education in Denmark: Student perspectives on language ideologies and social inclusion* (Københavnstudier i Tosprogethed. Studier i Parallelsproglighed C11.). 1–26. København: Københavns Universitets Humanistiske Fakultet.
- Lønsmann, D., J. Mortensen & J. Thøgersen. 2022. Er engelsk stadig et fremmedsprog i Danmark? Et spørgsmål om kollektiv sproglig identitet. *NyS – Nydanske Sprogstudier* 61. 126–179.
- Mordal, T.L. 2000 [1989]. *Som man spør får man svar*. Stavanger: Universitetsforlaget.
- Mortensen, J. 2014. Language policy from below: Language choice in student project groups in a multilingual university setting. *Journal of Multilingual and Multicultural Development* 35(4). 425–442. DOI: <https://doi.org/10.1080/01434632.2013.874438>.
- Mortensen, J. & H. Haberland. 2010. Sprogvalg på danske universiteter i historisk perspektiv. *Sprogforum* 49–50. 155–161.
- Mortensen, J. & H. Haberland. 2012. English — the new Latin of academia? Danish universities as a case. *International Journal of the Sociology of Language* 216. 175–197. DOI: <https://doi.org/10.1515/ijsl-2012-0045>.
- Nordahl Svendsen, E. 2013. Satellit-tv i Danmark. G. Agger, N. Nørgaard Kristensen, P. Jauert & K. Schrøder (red.), *Medie- og kommunikationsleksikon*. <https://medieogkommunikationsleksikon.dk/satellit-tv-til-danmark/> (tilgået 2. november 2022).
- Nordahl Svendsen, E. 2019. Mediaaftaler – Mediepolitiske aftaler, G. Agger, N. Nørgaard Kristensen, P. Jauert & K. Schrøder (red.), *Medie- og kommunikationsleksikon*. <https://medieogkommunikationsleksikon.dk/mediaaftaler-mediepolitiske-aftaler/> (tilgået 2. november 2022).
- Poulsen, I. 2013. Statsradiofonien, Danmarks Radio og DR. G. Agger, N. Nørgaard Kristensen, P. Jauert & K. Schrøder (red.), *Medie- og kommunikationsleksikon*, <https://medieogkommunikationsleksikon.dk/statsradiofonien-danmarks-radio-og-dr/> (tilgået 2. november 2022).

- Preisler, B. 1999. *Danskerne og det engelske sprog*. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag.
- Preisler, B. 2003. English in Danish and the Danes' English. *International Journal of the Sociology of Language* 159. 109–126.
- Preisler, B. 2005. Deconstructing 'the domain of science' as a sociolinguistic entity in EFL societies: The relationship between English and Danish in higher education and research. B. Preisler et al. (red.), *The consequences of mobility: linguistic and sociocultural contact zones*, 238–48. Department of Language and Culture: Roskilde University.
- Preisler, B. 2009. Complementary languages: The national language and English as working languages in European universities. P. Harder (red.), *Angles on the English-speaking world*, 10–28. København: Museum Tusulanum.
- Preisler, B, I. Klitgaard & A. Fabricius (red.). 2011. *Language and learning in the international university: From English uniformity to diversity and hybridity*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Siegel, S. 1956. *Nonparametric statistics for the behavioral sciences*. New York: McGraw-Hill.
- Stax, H-P. 2005. *Når tekst kommer på tale. Studier af interaktion, tekst og opgaveforståelse i spørgeskemabaserede interview* Ph.d.-afhandling. Syddansk Universitet.
- Suchman, L. & B. Jordan. 1990. Interactional troubles in face-to-face survey interviews. *Journal of the American Statistical Association*. 85(409). 232–241.
- Svendsen, E. 2015. Højskole for folket. Danmarks Radio som forvalter af demokratisk oplysningsideologi i årene 1925-1965. E. Granly Jensen, J. Kreutzfeldt, M. Michelsen & E. Svendsen (red.), *Radioverdner. Auditiv kultur, historie og arkiver*, 21–41, Aarhus Universitetsforlag.
- Sørensen, K. 1973. *Engelske lån i dansk* (Dansk Sprognævns skrifter 8). Aarhus: Dansk Sprognævn.
- Thøgersen, J. 2007. *Det er meget godt som det er... er det ikke? En undersøgelse af danskerne holdninger til engelsk* (Moderne importord i språka i Norden bind X). Oslo: Novus.
- Thøgersen, J. under forberedelse. Danskeres kontakt til engelsk i Danmark. Ændrede samfundsvilkår og ændrede brugsmønstre.
- Thøgersen, J. & B. Preisler. under forberedelse. Hvad betyder Engelsk i Danmark? Holdninger til engelsk i Danmark og partipolitisk tilhørsforhold.

Undervisningsministeriet. 1960. *Undervisningsvejledning for folkeskolen. Betænkning* (Betænkning nr. 253). <https://digitalelaereplaner.dk/l%C3%A6replan/danmark/engelsk/1960> (tilgået 7. november 2022).